

Podpisujem.org

**IZVEŠTAJ O REZULTATIMA PRAĆENJA PRIMENE
LOKALNIH POLITIKA ZA ZAŠTITU ŽENA
OD RODNO ZASNOVANOG NASILJA**

Izveštaj je izrađen u okviru regionalnog projekta “Udruženim naporima – ka novim evropskim standardima u zaštiti žena od rodno zasnovanog nasilja”, koji tokom 2012-2014. godine realizuju: **Autonomni ženski centar**, Beograd, Srbija; **Društvo SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja**, Ljubljana, Slovenija; **Centar za žene žrtve rata – ROSA**, Zagreb, Hrvatska; **Udružene žene**, Banja Luka, Bosna i Hercegovina; **Nacionalni savet za rodnu ravnopravnost**, Skoplje, Makedonija; **Mreža Žene protiv nasilja Evropa – WAVE**, Beč, Austrija; i **Evropski ženski lobi**, Brisel, Belgija.

Lokalne partnerske organizacije u Srbiji su: **Peščanik**, Kruševac; **„...Iz kruga – Vojvodina**, Novi Sad; **Odbor za ljudska prava/SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja**, Vranje; **Udruženje Romkinja „Osvit“**, Niš; **Ženski centar**, Užice; i **Centar za podršku ženama**, Kikinda.

Autorka izveštaja je **Danijela Pešić** iz Autonomnog ženskog centra.

Autorka posebno zahvaljuje **Tanji Ignjatović** za sugestije i podršku u kreiranju izveštaja, kao i predstavnicama partnerskih organizacija koje su učestvovala u prikupljanju podataka: **Biljani Stepanov** i **Mateji Pantelić** iz Centra za podršku ženama; **Gordani Jovanović** iz Udruženja Romkinja „Osvit“; **Dani Jovanović**, **Slavici Stanojlović** i **Milkani Pavlović** iz Peščanika; **Radmili Gujaničić** iz Ženskog centra; **Uni Mladenović** i **Mileni Jevremović** iz Odbora za ljudska prava/SOS telefona Vranje; **Ivani Nikolić** iz „...Iz kruga – Vojvodina“; **Ani Bukvić** iz Autonomnog ženskog centra.

Izveštaj je urađen uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj izveštaja je isključiva odgovornost Autonomnog ženskog centra i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

UVOD

Izveštaj za prikaz rezultata praćenja primene lokalnih politika za zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja sačinio je Autonomni ženski centar u saradnji sa 6 ženskih organizacija: Peščanik (Kruševac), „...Iz kruga – Vojvodina (Novi Sad), Odbor za ljudska prava/SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja (Vranje), Udruženje Romkinja „Osvit“ (Niš), Ženski centar (Užice) i Centar za podršku ženama (Kikinda). Ove organizacije su lokalne partnerske organizacije Autonomnog ženskog centra¹ na projektu „Udruženim naporima – ka novim evropskim standardima u zaštiti žena od rodno zasnovanog nasilja“, koji tokom 2012-2014. godine finansira Evropska unija.

Osnovni cilj projekta je doprinos uspostavljanju sveobuhvatnih zakonskih rešenja i politika za zaštitu žena od nasilja na Zapadnom Balkanu, kao uslova za dostizanje demokratije, ispunjenje ljudskih prava, socijalno uključivanje i usklađivanje sa evropskim vrednostima. Specifičan cilj projekta je jačanje kapaciteta ženskih organizacija i mreža u 4 zemlje Zapadnog Balkana za analizu, praćenje i zagovaranje u oblasti zaštite žena od nasilja, kroz dugoročnu regionalnu saradnju i učenje iz iskustva EU. Okvir za projektne aktivnosti predstavlja Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Kao najsveobuhvatniji međunarodni ugovor u ovoj oblasti, Konvencija prepoznaje nasilje prema ženama kao kršenje osnovnih ljudskih prava. Konvencija obavezuje države koje su je potvrdile da preduzmu neophodne zakonodavne i druge mere da bi se unapredila prava žena, a posebno mere zaštite prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Države su dužne da obezbede da državni organi, zvaničnici, službenici, ustanove i svi drugi akteri, koji deluju u ime države, postupaju u skladu sa preuzetim obavezama. Države se obavezuju da sa dužnom pažnjom spreče, istraže, kazne i obezbede naknadu za dela nasilja obuhvaćena ovom Konvencijom. Konvenciju je do sada ratifikovalo više od 10 država, čime je ispunjen uslov za njeno stupanje na snagu 1. avgusta 2014. godine². Republika Srbija se usvajanjem Zakona o potvrđivanju Konvencije protiv nasilja prema ženama³, obavezala na usklađivanje svog zakonodavstva i postupanja relevantnih institucija sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

Izveštaj prikazuje rezultate istraživanja i analize podataka koje su prikupile predstavnice pomenutih ženskih organizacija:

- a) Istraživanje o zadovoljstvu žena sa iskustvom nasilja u partnerskom odnosu uslugama i postupanjem policije i centra za socijalni rad;
- b) Analizu informacija dobijenih od policijskih uprava i centara za socijalni rad o njihovom postupanju u slučajevima nasilja u porodici;
- c) Prikaz prava i usluga u oblasti socijalne zaštite koje su namenjene ženama žrtvama nasilja u porodici i u partnerskom odnosu na lokalnom nivou.

¹ Regionalne partnerske organizacije na projektu su: Centar za žene žrtve rata (Hrvatska), Društvo SOS telefon (Slovenija), Nacionalni savet za rodnu ravnopravnost (Makedonija), Udružene žene Banja Luka (Bosna i Hercegovina) i Evropska mreža protiv nasilja – WAVE (Austrija). Evropski ženski lobi (Belgija) je saradnik na projektu.

² Prema zvaničnim podacima Saveta Evrope, do sada je Konvenciju potpisala 21 država i ratifikovalo njih 15 (Albanija, Andora, Austrija, Bosna i Hercegovina, Danska, Francuska, Italija, Malta, Monako, Crna Gora, Portugal, Srbija, Španija, Švedska i Turska), <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=210&CM=1&DF=&CL=ENG>

³ „Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 12/2013.

Svrha i metodologija istraživanja

Svrha istraživanja je iniciranje aktivnosti u lokalnoj zajednici koje bi trebalo da unaprede procedure i postupanje institucija i lokalnih politika u oblasti zaštite žena od nasilja.

Predstavnice ženskih organizacija prikupile su podatke na osnovu jedinstvene metodologije, koja je uključila:

(1) Popunjavanje upitnika sa ženama koje imaju iskustvo nasilja u partnerskom odnosu u vezi sa njihovim zadovoljstvom uslugama i postupanjem policije i centra za socijalni rad. Upitnik je obuhvatio pitanja otvorenog i zatvorenog tipa razvrstana u nekoliko grupa radi prikupljanja informacija o:

- Partnerskom nasilju kojem je žena bila izložena u poslednjih 12 meseci
- Iskustvu sa institucijama (policijom i centrom za socijalni rad) kod poslednje prijave nasilja
- Mišljenju žena šta bi im najviše pomoglo u rešavanju problema

(2) Prikupljanje informacija od policijskih uprava/stanica i centara za socijalni rad u Nišu, Novom Sadu, Kruševcu, Kikindi, Vranju i Užicu o njihovom postupanju u slučajevima nasilja u porodici. Na osnovu Zakona o pristupu informacijama od javnog značaja od policijskih uprava zatražene su sledeće informacije:

- Ukupan broj prijava/dojava o slučajevima nasilja u porodici koje je PU/Policijska stanica primila u 2012. i 2013. godini.
- Broj izveštaja o dnevnom događaju vezano za nasilje u porodici, koje je PU/PS podnela nadležnom javnom tužilaštvu, u 2012. i 2013. godini.
- Broj podnetih prekršajnih prijava u skladu sa čl. 6 i 12 Zakona o javnom redu i miru, koje je PU/PS podnela za dela prekršaja sa elementima nasilja u porodici u 2012. i 2013. godini – razvrstano prema polu osoba protiv kojih su prijave podnesene.
- Broj podnetih krivičnih prijava u skladu sa čl. 194 Krivičnog zakonika, koje je PU/PS podnela za dela nasilja u porodici u 2012. i 2013. godini – razvrstano prema svakom stavu ovog krivičnog dela i prema polu osoba protiv kojih su prijave podnesene.

Po istom osnovu od centara za socijalni rad u pomenutim gradovima/opštinama zatražene su sledeće informacije:

- Broj evidentiranih porodica i broj evidentiranih žrtava nasilja u CSR u 2012. i 2013. godini, razvrstano prema starosnoj kategoriji žrtve (deca, mladi, odrasli, stariji) i polu žrtve.
- Broj i struktura evidentiranih žrtava nasilja razvrstano prema dominantnoj vrsti nasilja, polu i starosnoj kategoriji žrtve nasilja, za 2012. i 2013. godini.
- Broj i priroda postupaka za zaštitu žrtava koje je CSR pokrenuo po službenoj dužnosti u 2012. i 2013. godini, razvrstano prema starosnoj grupi kojoj pripada žrtva.
- Broj i vrste izrečenih mera zaštite od nasilja u porodici (Porodični zakon RS) evidentiranih u CSR u 2012. i 2013. godini, razvrstano prema starosnoj grupi kojoj pripada žrtva.
- Broj i struktura učinilaca nasilja prema odnosu/srodstvu nasilnika sa žrtvom nasilja u 2012. i 2013. godini, razvrstano prema polu učinioaca.

- Broj porodica, broj dece i polna struktura dece koja su u CSR evidentirana kao svedoci porodičnog nasilja u 2012. i 2013. godini.
 - Broj dece žrtava nasilja koja su privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmeštena iz porodice radi zaštite bezbednosti u 2012. i 2013. godini, razvrstano prema razlogu izmeštanja iz porodice.
- (3) Mapiranje prava i usluga u oblasti socijalne zaštite koje su dostupne ženama žrtvama nasilja na lokalnom nivou. Od predstavnika lokalnih samouprava zatražene su informacije o karakteristikama dostupnih prava/usluga, ciljnim grupama (predviđenim korisnicima/cama usluge/prava), kriterijumima za ostvarivanje prava/korišćenje usluge, realnom broju korisnica/ka usluge, izvorima finansiranja prava/usluge i visini iznosa (iz svakog izvora pojedinačno), iznosu izdvojenih sredstava za konkretno pravo/uslugu na godišnjem nivou i planiranim izdvajanjima iz lokalnog budžeta za 2014. godinu.

Pored podataka koje su prikupile ženske organizacije, analizirani su i javno dostupni statistički podaci (Izveštaj o radu centara za socijalni rad u Srbiji u 2012. godini) i zakonski i podzakonski akti koji uređuju ovu oblast na lokalnom nivou. U cilju kvantitativne obrade podataka primenjene su deskriptivna analiza, računanje frekvencije, proveravanje značajnosti razlike između varijabli (χ^2 -test) i jačine povezanosti između kvalitativnih varijabli (Cramerov V koeficijent).

U prvom delu izveštaja prikazani su rezultati istraživanja o zadovoljstvu žena sa iskustvom nasilja u partnerskom odnosu uslugama i postupanjem policije i centra za socijalni rad, dok drugi deo predstavlja prikaz analize prikupljenih podataka od policijskih uprava i centara za socijalni rad o njihovom postupanju u slučajevima nasilja u porodici, kao i prikaz prava i usluga u oblasti socijalne zaštite na lokalnom nivou koje su dostupne ženama žrtvama nasilja u porodici i u partnerskom odnosu. Rezultati istraživanja o zadovoljstvu žena žrtava nasilja uslugama i postupanjem policije i centra za socijalni rad prikazani su zbirno za sve napred navedene gradove, dok su analize informacija dobijenih od policijskih uprava i centara za socijalni rad, te prikaz prava i usluga u oblasti socijalne zaštite prikazani za svaki grad pojedinačno.

PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA O ZADOVOLJSTVU ŽENA SA ISKUSTVOM NASILJA U PARTNERSKOM ODNOSU USLUGAMA I POSTUPANJEM POLICIJE I CENTRA ZA SOCIJALNI RAD

Opis uzorka

Prikupljeni su odgovori od ukupno 68 žena iz 7 gradova u Srbiji (Beograd, Kikinda, Kruševac, Niš, Novi Sad, Vranje, Užice) u periodu od marta do juna 2014. godine. Uzorak je obuhvatio samo žene sa iskustvom nasilja koje su se u poslednjih 12 meseci obraćale centru za socijalni rad i policiji, a koje su koristile usluge podrške ženskih organizacija iz navedenih gradova. Specifičnost ovog uzorka, koja može uticati na rezultate, moguće je sagledati na više načina. S obzirom na to da ispitanice imaju informacije o postojanju ženske organizacije moglo bi se zaključiti da su bolje informisane od drugih žena, dok se na osnovu njihovog obraćanja neljudnoj organizaciji može izvesti zaključak da su manje zadovoljne ili nezadovoljne radom javnih službi, te da imaju dugotrajni ili složeni problem, zbog čega je nužna podrška ženske organizacije.

Dve najzastupljenije starosne kategorije (25%) su ispitanice uzrasta između 26 i 32 godine, odnosno između 41 i 48 godina, nešto manje su zastupljene žene starosti između 33 i 40 godina (22,1%), njih 10,3% je uzrasta od 18 do 28 godina, isto toliko ispitanica pripada kategoriji od 49 do 56 godina, dok je najmanje onih iz kategorije od 57 do 65 godina (5,9%), te preko 65 godina starosti (1,5%). Prema bračnom stanju izdvajaju se dve najbrojnije grupe ispitanica: razvedene (33,8%) i udate (32,4%), njih 16,2% su rastavljene, u bračnoj zajednici živi 5,9% ispitanica i isto toliko njih je u procesu razvoda, nema partnera 2,9% žena, dok je najmanje onih u partnerskoj vezi (1,5%) i udovica (1,5%).

Gotovo sve ispitanice (95,6%) imaju decu, od čega njih 67,7% ima maloletnu decu, njih 17,6% punoletnu i njih 10,3% ima decu iz obe uzrasne kategorije. Najveći broj žena ima dvoje dece (44,1%), trećina njih ima jedno dete, a znatno je manje ispitanica sa troje (11,8%) i četvero dece (4,4%).

Preko 80% ispitanica je iz grada i prigradskih naselja, njih 11,8% iz ruralnog područja, dok 2,9% žena živi u romskom naselju. U pogledu nacionalne pripadnosti, u većini su ispitanice srpske nacionalnosti (76,5%), ali ima i Romkinja (19,1%), Hrvatica (2,9%) i Rusinki (1,5%). Među ispitanicama su pripadnice (ostalih) osetljivih kategorija: Romkinje (17,6%), izbegle i raseljene žene (7,4%), žene sa invaliditetom (7,4%), a 2 ispitanice su izbegle i raseljene žene sa invaliditetom (2,9%) i 1 ispitanica je Romkinja i majka deteta sa invaliditetom (1,5%).

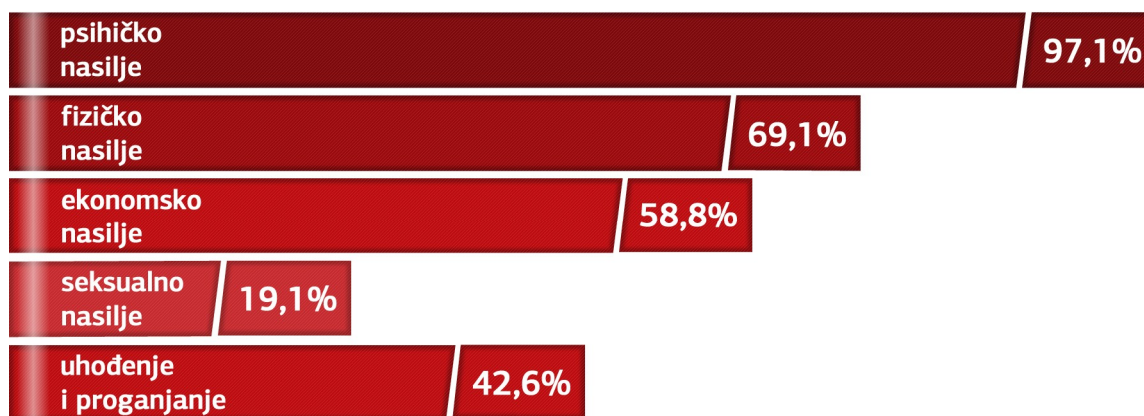
Prema stepenu stručne spreme, odnosno nivou obrazovanja, polovina ispitanica je sa završenom srednjom školom, njih 20,6% ima završenu osnovnu školu i isto toliko njih je sa višom ili visokom stručnom spremom, bez završene osnovne škole je njih 4,4% i bez obrazovanja njih 2,9%.

U pogledu zaposlenosti, više od polovine ispitanica je bez posla (51,5%), u radnom odnosu je njih 29,4%, penzionerke i domaćice su zastupljene u istom broju (5,9%), dok je najmanje onih koje predstavljaju tehnološki višak (2,9%) ili rade „na crno“ (2,9%). Podaci o prosečnim mesečnim primanjima ispitanica pokazuju da je najveći broj onih koje imaju primanja do 25.000 dinara (22,1%) i nešto manje onih bez prihoda (20,6%), njih 19,1% na mesečnom nivou raspolaže sa 8.000 dinara, duplo viša primanja ima 17,6% ispitanica, isti procenat ispitanica ima primanja do 50.000 dinara, dok je najmanje onih čija su mesečna primanja iznad 50.000 dinara (1,5%).

Karakteristike nasilja prema ženama

Gotovo sve ispitanice (97,1%) imale su iskustvo psihičkog nasilja u partnerskom odnosu u poslednjih 12 meseci, njih 69,1% bilo je izloženo fizičkom nasilju, 58,8% ispitanica ekonomskom nasilju, proganjanje i uhođenje je doživelo njih 42,6%, dok je njih 19,1% izvestilo o izloženosti seksualnom nasilju.

Grafikon br. 1: Vrste nasilja kojima je žena izložena u partnerskom odnosu

Trajanje i učestalost nasilja

Najveći broj ispitanica (85,2%) izložen je nasilju u partnerskom odnosu duže od godinu dana, njih 7,4% je u nasilnom odnosu koji traje nekoliko meseci i isto toliko njih u nasilju koje traje do godinu dana. Među ispitanicama koje su u dužem vremenskom periodu u nasilnom odnosu, gotovo trećina izložena je nasilju između 2 i 5 godina, blizu četvrtine žena duže od 10 godina, a petina njih trpi nasilje između 5 i 10 godina.

U odnosu na učestalost nasilja, nešto više od trećine ispitanica je izvestilo da se nasilje događalo nedeljno, trećina je navela da je to bilo dnevno, četvrtini njih se događalo mesečno, dok je 5,9% njih navelo da je to bilo retko.

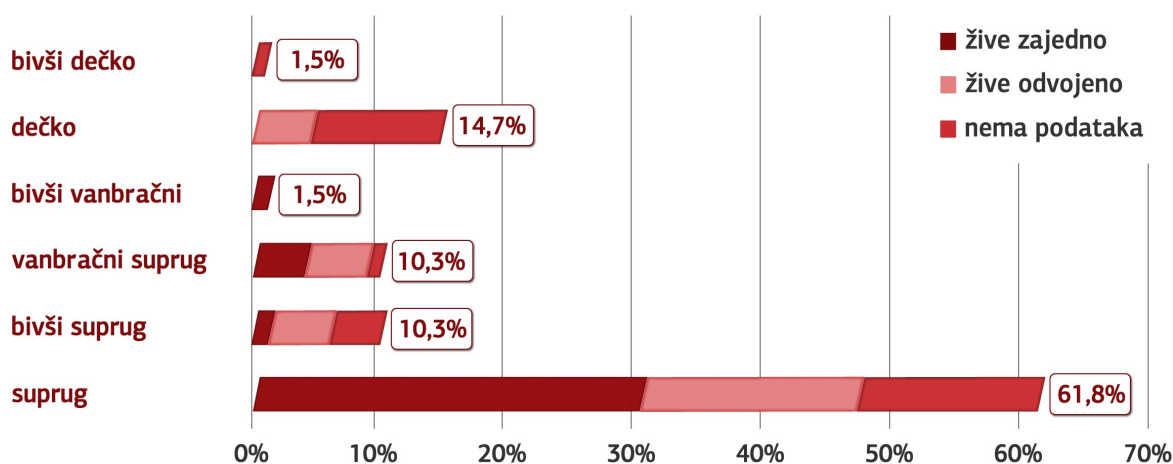
Pozicija dece u nasilju kome su izložene njihove majke

Prema izjavama ispitanica-majki, nasilje se dešavalo pred decom (deca su svedočila ili su mogla znati za nasilje koje je učinjeno ženi) u 76,5% slučajeva u poslednjih 12 meseci. S druge strane, u istom periodu u više od polovine slučajeva (51,5%) deca su (bila) direktne žrtve nasilja.

Karakteristike učinioca nasilja

U najvećem broju slučajeva (61,8%) učinilac nasilja je (bio) suprug, u 10,3% slučajeva bivši suprug, i u još tolikom postotku vanbračni suprug, bivši vanbračni suprug je (bio) nasilan u 14,7% slučajeva, dok su u najmanjem postotku zastupljeni nasilni dečko (1,5%) i bivši dečko (1,5%). Od svih žena iz ispitanog uzorka, njih 38,3% živi zajedno sa učiniocem nasilja, odvojeno od njega živi 29,4%, dok za 32,4% ispitanica nema ovog podatka (Grafikon br.2).

Grafikon br. 2: Karakteristike učinioca nasilja

Reagovanje ispitanica na nasilje

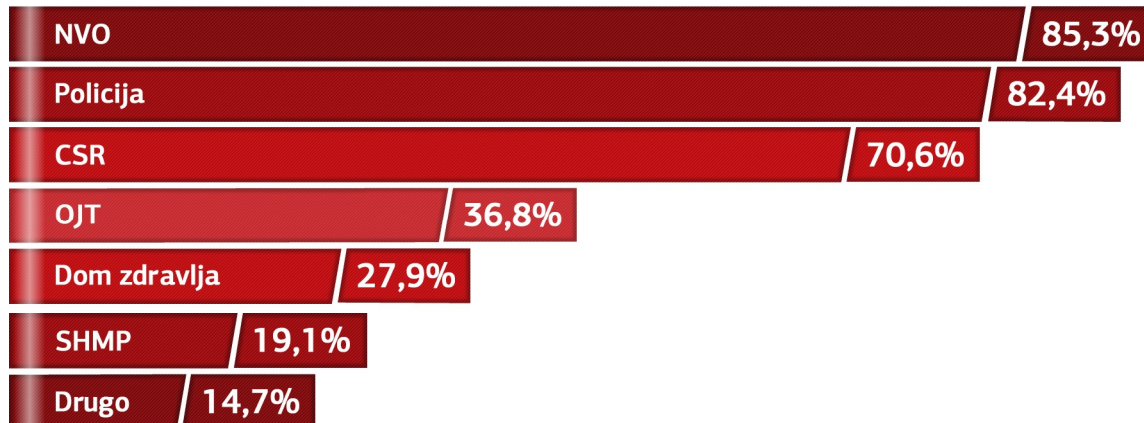
Ispitanice su različito reagovale na nasilje: najviše njih je odgovorilo da su podnosile nasilje (60,3%) i da su prijavile događaj (60,3%), verbalno je pokušalo je da se brani njih 58,8%, pobjeglo/otišlo je njih 41,2%, sklonilo se njih 22,1%, dok je najmanje onih (14,7%) koje su pokušale da se brane fizički (tabela 1). Među ispitanicama koje su prijavile događaj (grafikon 3), najviše je onih koje su prijavu podnale policiji (89,7%), nevladinim organizacijama se javilo 5,1% žena, a centru za socijalni rad se obratilo samo njih 2,6%, isto toliko je navelo da su razgovarale sa roditeljima (2,6%).

Tabela br. 1: Reakcije žena na nasilje (bili su dostupni višestruki odgovori, te je procentualni zbir veći od 100)

Reakcija žene na nasilje	N	%
Podnosila	41	60,3
Sklonila se	15	22,1
Pobegla/otišla	28	41,2
Pokušala da se brani – verbalno	40	58,8
Pokušala da se brani – fizički	10	14,7
Prijavila događaj	41	60,3

Ispitanice su pitane kome i koliko puta su prijavljivale događaje nasilja koji su se dešavali u poslednjih 12 meseci. Prema njihovim izjavama, ove događaje najviše su prijavljivale ženskoj organizaciji (85,3%) i policiji (82,4%), dok se nešto manje njih obratilo centru za socijalni rad (70,6%). Značajno manje žena se obratilo drugim službama u sistemu: više od trećine njih su prijavu podnale osnovnom javnom tužilaštvu (36,8%), njih 27,9% se javilo u dom zdravlja, službi hitne medicinske pomoći se javilo nešto manje od petine žena (19,1%), dok je njih 14,7% izjavilo da su se obratile nekom drugom (pravna klinika, opštinska služba besplatne pravne pomoći, roditelji, brat).

Grafikon br. 3: Reagovanje žena na nasilje – prijava događaja

Iako podaci pokazuju da dom zdravlja i služba hitne medicinske pomoći predstavljaju službe kojima se obratio znatno manji postotak ispitanica u odnosu na policiju i centar za socijalni rad, upravo ovim službama su se ispitanice javljale više puta: domu zdravlja 68,4% žena i SHMP njih 61,5%. Mnoge među njima su se više puta obraćale i ženskim nevladinim organizacijama (63,8%). S druge strane, uočljivo je da se veliki broj žena nije javljao policiji i osnovnom javnom tužilaštvu nakon prvog obraćanja: gotovo 60% ispitanica se obratilo policiji samo jednom i skoro polovina njih (48%) osnovnom javnom tužilaštvu. Prva institucija kojoj su se ispitanice obraćale u gotovo polovini slučajeva je policija (48,5%) i više od petine slučajeva ženska organizacija (22,1%), centru za socijalni rad se prvo obratilo 14,7% žena, domu zdravlja 7,4% njih, za 5,9% ispitanica nedostaju podaci, dok je najmanje onih koje su se prvo obratile službi hitne medicinske pomoći (1,5%).

Tabela br. 2: *Prijava događaja nasilja koji su se dešavali u poslednjih 12 meseci (bili su dostupni višestruki odgovori, te je procentualni zbir veći od 100)*

Prijava događaja nasilja	U poslednjih 12 meseci		Jednom		Više puta		Nema podataka	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Policija	56		82,4		20		57,1	
Centar za socijalni rad	48		70,6		21		43,8	
Osnovno javno tužilaštvo	25		36,8		12		48	
Služba hitne medicinske pomoći	13		19,1		5		38,5	
Dom zdravlja	19		27,9		4		21,1	
Ženska nevladina organizacija	58		85,3		13		22,4	
Neko drugi	10		14,7					

Ispitanice su pitane koji postupak je pokrenut zbog prijave nasilja u poslednjih 12 meseci i nabrojani su im neki od postupaka, uz ponuđene opcije za odgovor „nijedan“ i mogućnost da dodaju svoj odgovor. Ponuđene su im tri različite opcije/moguća obrazloženja uz odgovor „nijedan postupak“: tužilaštvo je smatralo da nema elemenata krivičnog dela, policija ga je usmeno upozorila i CSR nije identifikovao i utvrdio postojanje nasilja. Prema njihovim izjavama, krivični postupak je pokrenut u 38,2% slučajeva, postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici u 30,9%, dok je prekršajni postupak pokrenut u 20,6% slučajeva. U 35,3% slučajeva pokrenuti su postupci za razvod braka/poveranje dece ženama koje su (bile) u braku i imaju maloletnu decu, u 10,3% slučajeva pokrenut je postupak za lišenje ili delimično lišenje roditeljskih prava i u 14,7% slučajeva postupci koje su ispitanice svrstale u „nešto drugo“ (podela imovine, nijedan, smeštaj u sigurnu kuću, lečenje u bolnici). Nijedan postupak nije pokrenut u sledećim slučajevima: tužilaštvo je smatralo da nema elemenata krivičnog dela (8,8%), policija ga je usmeno upozorila (26,5%), CSR nije identifikovao i utvrdio postojanje nasilja (16,2%).

Iskustvo žena sa institucijama kod poslednje prijave nasilja

Procena zadovoljstva ispitanica postupanjem policije u konkretnom slučaju nasilja pokazuje da je više onih koje su nezadovoljne (42,6%), zadovoljno je njih 26,5%, dok je petina žena delimično zadovoljna (20,6%). Među ispitanicama koje su zadovoljne postupanjem policije, polovina njih je u najvećoj meri zadovoljna brзом reakcijom policijskih službenika, za nešto više od petine žena to su bili brzo privođenje učinioca nasilja (22,2%) i za još toliko njih korektnost policijskih službenika, dok je 5,6% ispitanica izjavilo da su najzadovoljnije upornošću policije da se *istera* slučaj do kraja. Nezadovoljstvo ispitanica postupanjem policije se u najvećoj meri odnosi na to što nisu ništa preduzeli (27,6%), neprofesionalnost i pristrasnost muškom rodu (24,1%) i nezainteresovanost (13,8%), za 10,3% žena to što nisu odmah reagovali, njih 6,9% je izjavilo da je problem to što su spori i samo odrade posao, koji nema efekta, isti postotak žena je naveo da ne smeju da se mešaju u porodične odnose, a najmanje je onih koje su najviše nezadovoljne time što im policijski službenici nisu dali dovoljno informacija o njihovim pravima (3,4%), što su podneli prekršajnu prijavu protiv njih za

narušavanje javnog reda i mira i zato što su vratili oduzeto oružje učiniocu (*policajac je njegov prijatelj*). Delimično zadovoljne ispitanice su pitane da navedu šta je bilo dobro a šta ne u postupanju policije: polovina njih je navela da su ih saslušali, informisali, ali nisu ništa konkretno preduzeli, dok nešto više od petine žena smatra da je trebalo duže da zadrže učinioca (21,4%). Žene su još navodile da su ih uputili na advokata, da bi volele da policajci imaju veća ovlašćenja, da su uhapsili učinioca i odveli tek kada je nasrnuo nožem na policajca, te da su *mu oduzeli pušku, poslali u policiju da dam izjavu ali nemam povratnu informaciju*.

Na osnovu izjava ispitanica, uočljiva je pozitivna tendencija pravovremenog izlaska policijskih službenika na teren nakon prijave nasilja (67,6%), kao i njihovo profesionalno postupanje u pogledu usmenog pružanja osnovnih informacija o pravima, pravnim postupcima i dostupnim uslugama (videti *Tabelu br. 3* u priložima). S druge strane, pisanu informaciju je dobilo samo 5,9% žena, što može imati veze sa internim pravilima u policiji kojima se zabranjuje policijskim službenicima da informišu građane/-ke na taj način⁴. S obzirom na to da su predstavnici javnih službi, uključujući policiju, dužni da informišu žrtve krivičnih dela, bilo bi značajno da Ministarstvo unutrašnjih poslova preuzme inicijativu i sastavi kratku informaciju u pisanoj formi koju bi policijski službenici distribuirali tokom izlaska na teren. Primer dobre prakse u pogledu informisanja građana i građanki o nadležnostima policije i centra za socijalni rad predstavlja Policijska uprava u Užicu, koja je pisanu informaciju o nadležnostima ovih institucija stavila u formi plakata u sve policijske stanice u svojoj nadležnosti⁵. Imajući u vidu značaj prvog kontakta žrtve nasilja sa institucijama, zabrinjava podatak da je samo polovina žena sa policijskim službenikom razgovarala neometano i bez straha, u odvojenom prostoru i bez prisustva učinioca nasilja. Još više zabrinjava postupanje policije u više od desetine slučajeva koje uključuje ubeđivanje ispitanica da se pomire sa nasilnikom (13,2%), odnosno da odustanu od prekršajne ili krivične prijave (10,3%). U odnosu na učinioca nasilja, postupanje policije se može prikazati na sledeći način: u više od 50% slučajeva učinilac je samo upozoren, u gotovo trećini slučajeva policija je napisala prekršajnu prijavu protiv njega, dok su strožije mere u većini slučajeva izostale. Mere policijskog zadržavanja, odnosno dovođenja u policijsku stanicu nisu primenjene u više od 60% slučajeva.

U *tabeli br. 4* prikazani su odgovori ispitanica na pitanje šta bi policija mogla da uradi kako bi poboljšala postupanje prema ženama sa iskustvom nasilja. Više od polovine ispitanica smatra da bi policija trebalo da daje više informacija o dostupnim vrstama podrške i pravnoj pomoći i da bi trebalo da postoji osoba koja je zadužena za rad sa ovim ženama, dok 44,1% njih smatra da bi policijski službenici trebalo da pokažu razumevanje i saosećanje. Preko trećine žena smatra da bi se postupanje policije prema ženama sa iskustvom nasilja poboljšalo ukoliko bi davali više informacija o slučaju, ukoliko bi bili saradljiviji i pratili žene kroz proceduru, dok je nešto manje od trećine ispitanica dopunilo ponuđenu listu postupaka (nešto drugo). Konsultantkinje su zabeležile:

„Da preduzmu konkretne stvari“. „Jače i strože kazne za nasilnike“. „Da ima više ženskih policajaca.“ „Da su pristupačniji i da posvete više vremena.“ „Slučaj je predat dalje, oni su radili sve što je bilo do njih.“ „Da brzo reaguju“.

⁴ Informacija o postojanju ovakvih internih pravila unutar policijskih uprava je u više navrata dobijena usmeno od policijskih službenika na sastancima i seminarima.

⁵ Sadržaj plakata je preuzet od Ženskog centra Užice sa letaka koji su pripremljeni u okviru ovog projekta i koji su dostupni na internet prezentaciji projekta: <http://www.potpisujem.org/srb/855/nadleznost-i-postupanje-policije-i-csr-u-slucajevima-nasilja-u-porodici-u-uzicu>

Tabela br. 4: Šta bi policija mogla da uradi kako bi poboljšala postupanje prema ženama sa iskustvom nasilja (bili su dostupni višestruki odgovori, te je procentualni zbir veći od 100)

Mogući postupci policije	N	%
da daje više informacija o slučaju	26	38,2
da daju informacije o dostupnoj podršci i pravnoj pomoći	36	52,9
da postoji osoba koja je zadužena za rad sa ovim ženama	35	51,5
da budu saradljiviji	27	39,7
da provedu/prate ove žene kroz proceduru	26	38,2
da pokažu razumevanje i saosećanje	30	44,1
nešto drugo	15	29,4

U pogledu zadovoljstva ispitanica postupanjem centra za socijalni rad u konkretnom slučaju nasilja više je onih koje su nezadovoljne (44,1%), zadovoljno je njih 26,5%, dok je 17,6% žena delimično zadovoljno (za 11,8% ispitanica nema podatka). U poređenju sa iskazanim (ne)zadovoljstvom radom policije, nešto više ispitanica je nezadovoljno radom centra za socijalni rad dok su u jednakoj meri zadovoljne radom obe službe. Konsultantkinje su zabeležile da se zadovoljstvo, odnosno nezadovoljstvo ispitanica u najvećoj meri odnosi na sledeće:

„Brzo su reagovali.“ „Pokrenuli su određene mere.“ „Razumevanje, objašnjenje i podrška.“ „Dodelili su dete meni.“ „Mojom voditeljkom slučaja.“

„Nisu preduzeli ništa.“ „Nisu mi dali dovoljno informacija.“ „Poznanstvo nasilnika i voditelja slučaja je uticalo da ne budu profesionalni.“ „Bili su neprijatni.“ „Nisu mi dolelili decu iako je utvrđeno da je otac nasilnik.“ „Osuđivali su me i optuživali da sam ja kriva.“ Nisu hteli da prime izjavu o nasilju nad decom. Rekli su da čekam suđenje.“

Ispitanice koje su (bile) delimično zadovoljne postupanjem centra za socijalni rad navodile su:

„Jedino su bili ljubazni.“ „Samo su me saslušali, ali ništa nisu preduzeli.“ „Mogu mnogo više da rade.“ „Neprimereno su se ponašali.“ „Uputili su me na žensku NVO/sklonište.“ „Pomogli oko razvoda, ali nisu ukazali na druga prava.“ „Nije mi se dopao deo smirivanja, ako ja to nisam želela.“

Najveći broj žena je izjavio da su sa stručnim radnicima u CSR razgovarale neometano i bez straha (70,6%), da su stručni radnici pokazali razumevanje za ono što im se dogodilo (63,2%), razgovarali ljubazno sa njima i saslušali ih do kraja (*Tabela br. 5*). Ipak, vrlo je zabrinjavajuće to što su se u više od petine slučajeva stručni radnici prema ženama ponašali neljubazno (20,6%) i neprofesionalno (22,4%). Isti postotak žena (20,6%) je izjavio da su službenici CSR insistirali na mirenju/posredovanju ili su ih upućivali na zajedničko savetovanje sa učiniocem nasilja, što je ozbiljan propust u radu, imajući u vidu da je u situacijama nasilja zabranjeno i kontraindikovano alternativno rešavanje sporova, uključujući medijaciju i pomirenje. Iako u nešto manjem procentu, ipak zabrinjavaju izjave žena o postupcima u CSR, koji uključuju ignorisanje prijave nasilja i nagovaranje da odustanu od nje (14,7%), te

preduzimanje postupka razvoda i poveravanje deteta bez obzira na prijavljeno nasilje u porodici (20,6%). Plan zaštite u saradnji sa predstavnicima drugih relevantnih službi donet je za svega 19,1% žena (i njihove dece), dok je izostao u čak 66,2% slučajeva.

Značajnog prostora za unapređenje rada u CSR sa ženama žrtvama nasilja ima i u pogledu iskustva ispitanica sa dobijanjem relevantnih informacija od stručnih radnika. Uopšteno govoreći, više od trećine ispitanica nisu dobile odgovarajuće informacije, što se posebno odnosi na informacije o postupanju drugih službi i dostupnim uslugama (videti *Tabelu br. 5*). Čak 30,9% ispitanica nije informisano o ovlašćenjima i postupcima koji stoje na raspolaganju CSR u zaštiti žrtava nasilja u porodici, njih 35,3% nisu obavestene o merama zaštite od nasilja u porodici i nadležnostima CSR u ovim postupcima, dok njih 39,7% nije dobilo informaciju o nadležnostima CSR u odnosu na zaštitu dece od nasilja u porodici. Kada je u pitanju postupanje policije i pravosudnih organa na zaštitu od nasilja u porodici, nešto je više onih ispitanica kojima su uskraćene takve informacije (42,6%) od onih kojih su ih dobile (41,2%). Isti je slučaj sa informisanjem korisnica o dostupnim uslugama pravne pomoći, medicinske pomoći, socijalnim uslugama, smeštaju i drugim uslugama, gde čak 44,1% žena nije bilo informisano u odnosu na 39,7% onih koje jesu.

Ispitanice su pitane šta bi, prema njihovom iskustvu, centar za socijalni rad mogao da uradi kako bi poboljšao postupanje prema ženama sa iskustvom nasilja. Više od polovine žena je izjavilo da bi centar za socijalni rad mogao da preduzima postupke zaštite i pomoći, a polovina njih da bi mogli da budu saradljiviji. O drugim mogućnostima za poboljšanje postupanja centra za socijalni rad, ispitanice su izjavile:

„Da daju podatke o pravnoj pomoći i pomoć ustanove za zaštitu dece.“ „Da budu proaktivni i ažurni.“ „Da imaju advokata.“ „Staviti akcenat i na psiho-fizičko stanje deteta.“ „Da ne daju netačne informacije.“ „Bez zameranja, sve su uradili kako treba.“ „Da savesno obavljaju svoj posao.“ „Da češće daju jednokratnu pomoć.“ „Da snose troškove lekarske pomoći detetu koje je invalid.“

Tabela br. 6: Šta bi centar za socijalni rad mogao da uradi kako bi poboljšao postupanje prema ženama sa iskustvom nasilja (bili su dostupni višestruki odgovori, te je procentualni zbir veći od 100)

Mogući postupci policije	N	%
da daje više informacija o postupcima	30	44,1
da preduzima postupke zaštite i pomoći	39	57,4
da budu saradljiviji	34	50,0
da provede/prati ove žene kroz proceduru	29	42,6
da pokažu razumevanje i saosećanje	31	45,6
nešto drugo	16	23,5
da daje više informacija o postupcima	30	44,1

Upitane da se izjasne o tome šta da bi im najviše pomoglo u rešavanju problema, ispitanice su u najvećoj meri navodile: podrška institucija – razumevanje problema, profesionalno postupanje, zaštita (66,2%), brzi sudski postupci (61,8%), finansijska podrška

(57,4%), besplatna pravna pomoć i zastupanje od strane advokata (58,8%) i psihološka podrška i praćenje kroz postupke u institucijama (51,5%). Pored ponuđenih odgovora o oblicima pomoći i podrške, ispitanice su mogle da dodaju sopstvene odgovore, što su konsultantkinje zabeležile na sledeći način:

„Premeštanje dece u vrtić koji je udaljen od mesta stanovanja oca.“ „Pomoć škole, jer mi decu progoni nasilnik otac i njegovi roditelji.“ „Finansiranje školovanja.“ „Da mi se nađe posao.“ „Pomoć penzionerima i podrška.“ „Grupna terapija/terapija.“ „Rad psihologa sa decom.“ „Saradnja svih navedenih institucija sa ženama.“ „Novčana odšteta.“

Tabela br. 7: Šta mislite da bi vam najviše pomoglo u rešavanju vašeg problema (bili su dostupni višestruki odgovori, te je procentualni zbir veći od 100)

Vrsta podrške	N	%
Podrška okoline (porodice i prijatelja)	23	33,8
Podrška institucija (razumevanje problema, profesionalno postupanje, zaštita)	45	66,2
Finansijska podrška	39	57,4
Podrška oko smeštaja	23	33,8
Brzi sudski postupci	42	61,8
Besplatna pravna pomoć i zastupanje od strane advokata	40	58,8
Psihološka podrška i praćenje kroz postupke u institucijama	35	51,5
Pomoć oko brige o deci	18	26,5
Pomoć oko zapošljavanja	37	54,4

PRIKAZ REZULTATA ANALIZE LOKALNIH POLITIKA ZA ZAŠTITU ŽENA OD NASILJA

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Nišu

Analizom stanja u oblasti zaštite žena od nasilja u Nišu uočeni su ključni problemi: nedostatak specijalizovanih prava i usluga namenjenih ženama sa iskustvom nasilja, neadekvatno i netransparentno finansiranje socijalnih usluga iz gradskog budžeta i problemi u vezi sa funkcionisanjem Sigurne kuće za žene i decu žrtve porodičnog nasilja. Osim Sigurne kuće, u Nišu ne postoji nijedna druga specijalizovana usluga za žene sa iskustvom nasilja koja je finansirana iz budžeta lokalne samouprave.

Netransparentnost finansiranja socijalnih usluga iz budžeta grada ogleda se u tome što se ne objavljuju javni konkursi za finansiranje ovih usluga, kao i u tome što se budžetski finansirane usluge i programi realizuju bez sprovođenja evaluacije programa i kontrole kvaliteta pruženih usluga. Kontinuirano se zanemaruju programi za žene žrtve nasilja i najmanje sredstava se izdvaja za finansiranje prava i usluga namenjenih ovim ženama. Iz gradskog budžeta se ne opredeljuju ni sredstva za finansiranje rada nevladinih organizacija i njihovih programa, pogotovo ženskih organizacija koje pružaju usluge. Zbog svega navedenog, Udruženje Romkinja „Osvit” je u više navrata upućivalo inicijativu Gradskoj upravi u Nišu o potrebi uspostavljanja SOS telefona za žene sa iskustvom nasilja kao socijalne usluge, finansirane iz gradskog budžeta. Međutim, takva usluga još nije uvršćena u Odluku o pravima u socijalnoj zaštiti. S druge strane, ilustrativan je primer programa „Trudnoćom do posla” koji se primenjuje od 2009. godine, za koji se na godišnjem nivou kontinuirano izdvaja 20.000.000,00 dinara i koji je do sada koristilo 410 trudnica. Nijedna od njih nije primljena u stalni radni odnos nakon korišćenja porodijskog odsustva. S obzirom na to da među korisnicama programa do sada nije bilo nijedne Romkinje niti žene iz ruralne sredine, usmerenost ovog programa na (različite) ciljne grupe je upitna. Dodatni nedostatak u njegovoj realizaciji predstavlja uslov po kome žene moraju same pronaći poslodavca koji će ih zaposliti i tako dobiti subvencije za plaćanje svih obaveza prema zaposlenoj.

Odlukom o pravima iz oblasti socijalne zaštite na teritoriji Grada Niša kao jedina usluga specifično namenjena ženama (i deci) žrtvama nasilja predviđen je *smeštaj u prihvatilište i/ili prihvatnu stanicu* – „Sigurnu kuću za žene i decu žrtve porodičnog nasilja”. U prihvatilištu se pružaju usluge smeštaja (ishrane i prenoćišta), održavanja lične higijene, zdravstvena zaštita, savetodavno-terapijske usluge i pravna pomoć, a boravak može trajati od jednog dana do šest meseci, s mogućnošću produžetka i do jedne godine na osnovu nalaza i predloga Centra za socijalni rad (čl. 17 Odluke). Stručni radnici centra za socijalni rad utvrđuju potrebu za smeštajem, vrše smeštaj, uz uput i rešenje, i na mesečnom nivou obavljaju proveru stepena ugroženosti žena za vreme njihovog boravka u Sigurnoj kući (čl. 19).

Pregledom javno dostupnih podataka o radu i finansiranju Sigurne kuće uviđa se nedostatak programa i stručnog osoblja za rad sa korisnicama usluga i neadekvatna raspodela sredstava za njeno funkcionisanje. Prema planu za finansiranje rada Sigurne kuće u 2014. godini⁶, od 12.000.000,00 dinara budžetskih sredstava, gotovo 80% planirano je za plate, dodatke i naknade zaposlenih, socijalne doprinose i prevoz zaposlenih⁷. Nasuprot tome, za samo funkcionisanje kuće iz budžeta se izdvaja tek 16% sredstava (ukupno 1.920.000,00 RSD), i to za stalne troškove (komunalne energetske, bankarske usluge, usluge komunikacije), usluge za obroke korisnica, tekuće popravke i održavanje i mašine i opremu.

Od ukupno 10 zaposlenih u Sigurnoj kući, njih šestoro su muškog pola (60%), što predstavlja značajnu razliku u odnosu na druge ustanove socijalne zaštite u Nišu. Javno dostupni podaci za 2014. godinu pokazuju da je u drugim ustanovama zaposleno znatno više žena. U CSR od ukupnog broja zaposlenih gotovo 74% je ženskog pola, u Centru za porodični smeštaj i usvojenje njih 76%, dok je postotak još viši u Gerontološkom centru (gotovo 80%) i Domu Duško Radović (skoro 82%). Takva polna struktura zaposlenih u Sigurnoj kući, što se posebno odnosi na osoblje koje pruža usluge, u suprotnosti je sa preporukama o minimalnim standardima Saveta Evrope za servise za podršku ženama žrtvama nasilja⁸, koji zahtevaju da usluge pruža žensko osoblje, koje ima specifična znanja i veštine za rad u ovoj oblasti i među kojima je najmanje jedna zaposlena obučena za rad sa decom. Među zaposlenima je samo jedan stručni radnik, a smeštajni kapacitet Sigurne kuće je boravak 25 žena i dece istovremeno. Prema podacima iz izveštaja o radu Centra za socijalni rad u Nišu, tokom 2013. godine u Sigurnoj kući je boravilo 137 korisnica/-ka (52 žene i 85 dece).

Intervencije policije

Policajska uprava u Nišu izvestila je da su tokom 2012. godine imali ukupno 1.540 prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja, dok je taj broj porastao na 1.680 u 2013. godini. PU Niš je izvestila da ne poseduje podatke o broju izveštaja podnetih javnom tužilaštvu o dnevnom događaju u vezi sa nasiljem u porodici jer te podatke ne dostavlja tužilaštvima već ih objavljuje u svojim Biltenima. Prema evidenciji koju PU poseduje, u 2012. godini evidentirano je samo 195 izveštaja o dnevnom događaju vezano za nasilje u porodici, što iznosi čitavih 12,66% svih prijava/dojava o nasilju. U narednoj godini udeo evidentiranih izveštaja o dnevnom događaju u odnosu na ukupan broj prijava/dojava je porastao na svega 14,11% (237 izveštaja). S obzirom na to da je broj podnetih krivičnih prijava za nasilje u porodici jednak broju evidentiranih izveštaja o dnevnim događajima u posmatranom periodu, stiče se utisak da PU Niš vodi evidenciju samo o izveštajima o dnevnom događaju za slučajeve u kojima se podnese krivična prijava. Za ukupno 3.220 prijava/dojava o nasilju u porodici u posmatranom periodu, u PU Niš pokrenuto je 257 prekršajnih postupaka, što čini samo 7,98% primljenih prijava.

Posmatrajući pol učinioca u podnetim prekršajnim prijavama za dela prekršaja sa elementima nasilja u porodici, u posmatranom periodu od 257 prekršajnih prijava bilo je 238

⁶ Javno dostupan Godišnji finansijski plan za 2014. godinu za finansiranje Sigurne kuće sadrži detaljne informacije o finansiranju ove ustanove. Ukupan budžet Sigurne kuće je 14.900.000,00 dinara, od čega se 12.000.000,00 RSD izdvaja iz gradskog budžeta, 500.000,00 dinara čine sopstveni prihodi i 2.400.000,00 dinara su donacije.

⁷ Iz budžetskih sredstava finansiraju se plate, dodaci i naknade zaposlenih u iznosu od 7.792.000,00 dinara, socijalni doprinosi na teret poslodavca u iznosu od 1.733.000,00 dinara i naknade u naturi (prevoz na posao i sa posla – markica) u iznosu od 275.000,00 dinara.

⁸ Kelly, L., Dubois, L. (2008). *Postavljanje standarda: Studija i predlog za minimum standarda za servise za podršku ženama koje su preživele nasilje*, finalni izveštaj, prevod: Autonomni ženski centar, Beograd.

(92,61%) izvršilaca muškog pola i 19 (7,39%) ženskog pola. Od ukupno 432 podnete krivične prijave u posmatranom periodu, evidentirano je 410 (94,91%) učinilaca muškog pola i 22 (5,09%) ženskog pola. PU Niš nije dostavila podatke o oštećenim licima.

Razvrstano prema stavu krivičnog dela nasilje u porodici (432 krivične prijave), u posmatranom periodu za stav 1 podneto je 357 (82,64%) krivičnih prijava, za stav 2 podneto je 56 (12,96%) prijava i za stav 3 je podneto 19 (4,4%) prijava. Nije bilo prijava za stavove 4 i 5, što znači da su ubistva u porodičnom kontekstu drugačije kvalifikovana, odnosno da nisu podnošene krivične prijave za kršenje mera zaštite od nasilja u porodici.

Postupanje Centra za socijalni rad

Centar za socijalni rad evidentirao je 54 porodice u kojima je u toku 2012. godine utvrđeno postojanje nasilja i ukupno 133 žrtve, dok za narednu godinu nije evidentiran broj porodica, a broj žrtava je porastao za gotovo 100% i iznosio je 263. Upadljiv je podatak da je od ukupnog broja evidentiranih žrtava u 2013. godini preko 80% dece (214), dok na kategorije mladi, odrasli i stariji otpada svega 18,63% (49). Iste godine evidentirano je 12 žena žrtava nasilja u kategoriji odrasli, gotovo četiri puta manje u odnosu na prethodnu godinu (45). Analizom podataka indirektno se može doći do ukupnog broja žena žrtava nasilja u posmatranom periodu, što iznosi 78,81% svih evidentiranih žrtava u kategorijama mladi, odrasli i stariji korisnici. U 2013. godini evidentirana su 53 učinioca nasilja, od čega je 94,33% muškaraca. Posmatrajući odnos/srodstvo sa žrtvom nasilja, iste godine evidentirano je 29 učinilaca nasilja muškog pola u kategoriji bračni/vanbračni partner i nijedna žena.

U toku 2013. godine Centar za socijalni rad je dostavio svega 2 nalaza i mišljenja na zahtev suda odnosno tužioca o svrsishodnosti mere zaštite od nasilja u porodici. Isto toliko nalaza i mišljenja je dostavljeno sudu u krivičnom postupku za zaštitu od nasilja u porodici.

Posmatrajući dominantne vrste nasilja, procentualno najviše je evidentirano fizičko nasilje svih slučajeva (76,9%), a u najmanjem procentu seksualno. Zanimljivo je da u toku 2012. godine nije bilo evidentiranih slučajeva zanemarivanja dok je u sledećoj godini upravo to najdominantnija vrsta nasilja (43,34%). U toku 2012. godine Centar nije uopšte vodio evidenciju o ekonomskom nasilju, što je u izveštaju za narednu godinu ispravljeno uvođenjem ove kategorije, ali nije zabeležen nijedan ovakav slučaj nasilja.

Značajno su izražene varijacije i u evidentiranom broju postupaka za zaštitu od nasilja u porodici koje je CSR pokrenuo po službenoj dužnosti u 2012 i 2013. godini. U odnosu na svega 16 postupaka evidentiranih u 2012. godini, naredne godine zabeleženo je 112 postupaka, od čega se za 82 ne može utvrditi koje su vrste jer su u kategoriji „nešto drugo“. Pokrenut je svega 1 postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici u 2012. godini, odnosno 2 postupka godinu dana kasnije. Iste godine podnete su svega 2 krivične prijave po službenoj dužnosti, dok ih u prethodnoj godini nije bilo. Prema evidenciji CSR, u posmatranom periodu nije izrečena nijedna mera zaštite od nasilja u porodici.

Centar za socijalni rad-organ starateljstva po službenoj dužnosti nije identifikovao nijednu žrtvu nasilja u posmatranom periodu, niti su prijave stigle od javne ustanove, policije, suda i udruženja građana. Najviše prijava nasilja u 2012. godini stiglo je od same žrtve (38,34%) i članova porodice (49,62%), od čega je među članovima porodice koji su prijavili nasilje najviše dece (83,33%). Evidencija pristiglih prijava u 2013. godini se ne poklapa sa ukupnim brojem

žrtava, s obzirom na to da postoji podatak za ukupno 33 pristigle prijave u odnosu na 263 identifikovane žrtve nasilja. Međutim, i od tih 33 evidentirane prijave, za čak 25 se ne može utvrditi poreklo jer su u kategoriji „neko drugi“.

U posmatranom periodu CSR je evidentirao ukupno 97 dece svedoka nasilja, a radi zaštite od nasilja privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmešteno je 5 dece žrtava nasilja iz porodice. Razlozi izmeštanja dece nisu precizirani već su svrstani u kategoriju “nešto drugo”.

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Kikindi

Iz lokalnog budžeta opštine Kikinda ne finansira se nijedna usluga specifično namenjena ženama sa iskustvom nasilja u porodici i u partnerskom odnosu, niti su usluge namenjene ovoj ciljnoj grupi predviđene kikindskom Odlukom o socijalnoj zaštiti. Ovaj tip usluga pruža jedino ženska organizacija Centar za podršku ženama Kikinda, koja osim u 2013. godini, nije dobijala sredstva iz lokalnog budžeta.

Savetovalište za pravnu i psihosocijalnu podršku ženama u slučajevima nasilja pri organizaciji Centar za podršku ženama je budžetski finansirana usluga (sredstvima lokalne samouprave) jedino u toku 2013. godine u iznosu od 880.000,00 dinara. Usluge mobilnog tima Centra za socijalni rad, namenjene ženama i porodici, finansirane su redovno u protekle dve godine u iznosu od 800.000,00 dinara. U istom periodu je finansirana i usluga prihvatilišta pri CSR (u objektu starog Gerontološkog centra), koja je namenjena licima kojima je potreban hitan smeštaj, uključujući i žene u slučajevima nasilja, ali i sva lica u stanju socijalne potrebe⁹. Za ovu uslugu je 2012. izdvojeno 970.000,00 dinara, dok je u 2013. godini taj iznos porastao na 1.266.000,00 dinara. Iz dostavljenih podataka ne može se utvrditi šta sve usluga obuhvata, niti kolikom broju korisnika/-ca je usluga dostupna. Iz budžeta opštine Kikinda u posmatranom periodu nisu izdvajana sredstva za SOS telefon Vojvodina za žene sa iskustvom nasilja.¹⁰

Odluka o socijalnoj zaštiti opštine Kikinda¹¹ ne prepoznaje žene žrtve nasilja kao subjekte prava u smislu ove Odluke. Odlukom je predviđena jedino usluga *smeštaja u prihvatilište za žrtve nasilja u porodici – Sigurnu kuću*, što je i jedina uluga namenjena ovoj korisničkoj grupi. Ova vrsta usluge podrazumeva privremeni smeštaj licima u slučajevima akutnog stanja nasilja u porodici, kojima su po sopstvenoj proceni ili po proceni nadležnih državnih organa ugroženi bezbednost, zdravlje i život (čl. 17 Odluke). Akutno stanje nasilja u porodici definisano je kao „nanošenje ili pokušaj nanošenja telesnih povreda, izazivanje straha pretnjom, prisiljavanje ili navođenje na seksualni odnos, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje, kao i svako drugo bezobzirno ponašanje.“ Smeštaj u Sigurnu kuću realizuje se izdavanjem uputa od strane Centra za socijalni rad ili dovođenjem od strane službenog lica Policijske uprave (čl. 18), što znači da žene bez obraćanja ovim institucijama ne mogu biti smeštene u Sigurnu kuću. U Sigurnoj kući obezbeđuje se smeštaj, ishrana, zdravstvena zaštita, pravna pomoć, savetovanje i konsultacije, psihosocijalna podrška, upućivanje na osposobljavanje za rad, te povezivanje sa drugim nadležnim institucijama. Boravak u Sigurnoj kući može trajati najduže 90 dana uz mogućnost produžetka za još 30 dana kada za to postoje opravdani razlozi, po proceni Centra za socijalni rad.

⁹ Podaci su dobijeni od Odeljenja društvenih delatnosti SO Kikinda, a kao izvori su korišćeni opštinski budžet i dokumentacija Opštinske uprave.

¹⁰ Jedinstveni SOS telefon za teritoriju AP Vojvodine (0800-10-10-10) koji vode ženske nevladine organizacije besplatan je za korisnice, <http://hocudaznas.org/poceo-sa-radom-jedinstveni-sos-telefon-za-vojvodinu-0800-10-10-10/>

¹¹ Odluka o socijalnoj zaštiti opštine Kikinda („Sl. list opštine Kikinda“, broj 25/2011)

Centar za podršku ženama jedini u Kikindi pruža besplatnu pravnu pomoć i besplatno zastupanje na sudu ženama žrtvama nasilja. Postojanje ovih usluga je od izuzetne važnosti za žene, jer u najvećem broju slučajeva one nemaju novac za započinjanje i vođenje postupaka pred sudom, što je i najčešći razlog odustajanja žena od svedočenja i od sudskog gonjenja učinilaca nasilja.

Intervencije policije

Prema podacima koje je dostavila Policijska uprava u Kikindi, tokom 2012. godine bilo je ukupno 549 prijava/dojava o nasilju u porodici, što je za trećinu više (368) nego u 2013. godini. Policijski službenici su intervenisali isto toliko puta u oba posmatrana perioda, što je rezultovalo sa ukupno 399 upozorenja, 290 prekršajnih prijava za dela prekršaja sa elementima nasilja u porodici i 98 krivičnih prijava. U 2013. godini policija je podnela za 51,28% više krivičnih prijava i 42,11% manje prekršajnih prijava u odnosu na godinu pre.

U odnosu na pol učinioca, od ukupno 98 podnetih krivičnih prijava u posmatranom periodu, evidentirano je 85 (86,73%) učinilaca muškog pola i 13 (13,26%) ženskog pola. Među oštećenim licima (116) bilo je 30 (25,86%) muškaraca i 86 (74,14%) žena.

Postupanje Centra za socijalni rad

U toku 2012. godine postojanje nasilja je utvrđeno u 42 porodice i identifikovane su ukupno 94 žrtve, dok je u sledećoj godini evidentirano 78 žrtava, a nema podatka o broju porodica. Udeo žena žrtava nasilja u kategorijama mladi, odrasli i stariji korisnici prelazi 90% u posmatranom periodu: 94,64% svih identifikovanih žrtava u 2012. godini, odnosno 93,44% u narednoj godini. Centar je evidentirao ukupno 62 učinilaca nasilja 2012. godine i 51 učinioca 2013. godine, pri čemu evidencija o odnosu/srodstvu sa žrtvom nasilja u 2012. godini nije obuhvatila kategoriju bračni/vanbračni partner, pa je za tu godinu nemoguće utvrditi broj slučajeva nasilja u odnosu na partnersku relaciju. U 2013. godini evidentirano je 20 učinilaca nasilja muškog pola u ovoj kategoriji i nijedna žena. Od ukupnog broja evidentiranih učinilaca nasilja (113), njih 90 su (79,64%) muškog pola.

U odnosu na dominantne vrste nasilja, najviše se beleži fizičko nasilje (62,79%), u najmanjem procentu seksualno (1,16%), a nema zabeleženih slučajeva ekonomskog nasilja. U toku 2012. godine Centar nije vodio evidenciju o ekonomskom nasilju, što je u izveštaju za narednu godinu ispravljeno uvođenjem ove kategorije, ali nije zabeležen nijedan ovakav slučaj nasilja.

U posmatranom periodu CSR je po službenoj dužnosti pokrenuo samo po 1 postupak za zaštitu od nasilja u porodici godišnje: postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici u 2013. godini, dok za prethodnu godinu nema podatka o vrsti postupka jer je svrstan u kategoriju „nešto drugo“. Centar za socijalni rad je u toku 2013. godine dostavio svega 9 nalaza i mišljenja na zahtev suda odnosno tužioca o svrsishodnosti mere zaštite od nasilja u porodici.

Prema evidenciji CSR, izrečeno je ukupno 26 mera za zaštitu od nasilja u porodici, pri čemu nijedno izdavanje naloga za iseljenje, odnosno useljenje u porodični stan ili kuću bez obzira na pravo svojine/zakupa nepotkrenosti. S obzirom na to da jedna žrtva može ostvariti više mera zaštite, iz dobijenih podataka nije moguće utvrditi koliko je žrtava bilo zaštićeno ovim merama.

Kada je u pitanju razvrstavanje prema podnosiocima prijave/obaveštenjima o nasilju, Centar za socijalni rad je dobio najviše prijave od policije (32,56%) i same žrtve (27,91%), zatim slede prijave pristigle od člana porodice (16,28%) i javne ustanove (12,21%). S druge strane, u posmatranom periodu nijednu žrtvu nasilja nije identifikovao Centar za socijalni rad-organ starateljstva po službenoj dužnosti.

U ovom CSR na evidenciji je bilo ukupno 98 dece svedoka nasilja. U toku 2013. godine 17 dece žrtava nasilja je privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmešteno iz porodice radi zaštite od nasilja, pri čemu je kao razlog izmeštanja navedeno "jedan roditelj zlostavlja dete" i "nešto drugo". U tom smislu, nije jasno koji od roditelja zlostavlja dete (otac ili majka) niti je poznato šta od razloga za izmeštanje potpada pod kategoriju „nešto drugo“. Umesto kategorije "jedan roditelj zlostavlja dete" u ranijim izveštajima o radu centara za socijalni rad postojala je kategorija „roditelj nije u mogućnosti da zaštiti dete od zlostavljanja drugog roditelja“, pri čemu uz ovu informaciju nisu navođeni drugi komentari osim da je reč o najučestalijem razlogu za izmeštanje dece iz porodice. Ovim povodom Autonomni ženski centar se u toku 2012. godine obratio najpre nadležnom ministarstvu, a potom i Zaštitniku građana, izrazivši zabrinutost u vezi sa radom ovog organa u oblasti zaštite dece i njihovih majki od nasilja u porodici¹².

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Novom Sadu

Rezultati analize dostupnih usluga i prava iz oblasti socijalne zaštite za žene sa iskustvom nasilja u Novom Sadu pokazali su da se iz gradskog budžeta kao pružalac usluge kontinuirano finansira jedino Sigurna ženska kuća. *Smeštaj u Sigurnoj kući i savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge* koje pruža Centar za socijalni rad predstavljaju jedine usluge specifično namenjene ženama žrtvama nasilja koje prepoznaje Odluka o socijalnoj zaštiti Grada Novog Sada¹³, dok usluge koje pružaju ženske nevladine organizacije, kao što je SOS telefon, nisu prepoznate¹⁴. Na teritoriji grada postoji operativna mreža „ZORA“ za zaštitu žena i dece od nasilja u porodici, koja deluje u cilju pružanja sveobuhvatne zaštite ženama koje su izložene nasilju u porodici i u partnerskom odnosu. Mrežu čine institucije i organizacije sa teritorije grada¹⁵, s tim što rad njenog koordinativnog tela funkcioniše kao projektna aktivnost u okviru Centra za socijalni rad.

Odlukom o socijalnoj zaštiti Grada Novog Sada kao korisnici usluga socijalne zaštite i materijalne podrške prepoznaju se žene i deca ugroženi porodičnim nasiljem. Za ove ciljne grupe Odlukom su predviđene *savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge i smeštaj u prihvatilište i prihvatnu stanicu* („Sigurna ženska kuća“). Savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge pruža Savetovanište za brak i porodicu pri Centru za socijalni rad pojedincima, parovima i porodicama iz domena bračnog i porodičnog života, kao i ženama i

¹² Detaljna analiza dostupna je u tekstu Tanje Ignjatović „*Roditelj nije u mogućnosti da zaštiti dete od zlostavljanja drugog roditelja – o čemu se radi i šta je rađeno*“ u: Mršević, Z., et al. (2013) *Godišnji izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama za 2013. godinu*, Autonomni ženski centar, Mreža žene protiv nasilja I Mreža za veropski ženski lobi, Beograd.

¹³ „Službeni list Grada Novog Sada“, broj 38/2011 i 10/2012

¹⁴ „...IZ KRUGA – VOJVODINA“, organizacija za pružanje podrške ženama sa invaliditetom izloženim nasilju i SOS Ženski centar, koji pruža neposrednu pomoć ženama i deci žrtvama nasilja. Između ostalog, obe organizacije pružaju psihološku i pravnu pomoć telefonom i putem direktnih konsultacija.

¹⁵ Policijska uprava, Osnovni, Viši, Apelacioni i Prekršajni sud, Osnovno javno tužilaštvo, Dom zdravlja, Socijalna služba Instituta za psihijatriju, Predškolska ustanova Radosno detinjstvo, Medicinska škola 7. april, Osnovna škola Svetozar Marković – Toza, Gimnazija Jovan Jovanović Zmaj, Savetovanište za brak i porodicu, Sigurna ženska kuća, i nevladine organizacije „...IZ KRUGA – VOJVODINA“ i SOS Ženski centar.

deci ugroženim porodičnim nasiljem, putem preventivne delatnosti, dijagnostike, tretmana i savetodavno-terapijskog rada zasnovanog na primeni stručnih i naučnih saznanja, kao i putem informativno-edukativnog i istraživačkog rada (čl. 18 Odluke). Sigurna ženska kuća predstavlja vrstu specijalizovanog prihvatilišta za žene i decu ugrožene nasiljem u porodici koja funkcioniše u okviru Centra za socijalni rad. Njena svrha je pružanje bazične emocionalne, fizičke, egzistencijalne sigurnosti i psihosocijalne podrške ženama i deci u procesu osamostaljivanja i organizovanja života bez nasilja (čl. 20 Odluke).

Osnovni kriterijumi za prijem žene u Sigurnu kuću, pored toga što je žrtva nasilja, određeni su dominantnim karakteristikama ženine sveukupne životne situacije (ugroženost od nasilja i raspoloživi resursi zaštite) i njenog psihofizičkog statusa. U prihvatilište i prihvatnu stanicu ne mogu se primiti osobe koje boluju od težih psihijatrijskih oboljenja ili imaju predistoriju psihijatrijskih poremećaja, osobe zavisne od alkohola, droga i tableta, umereno i teže mentalno nedovoljno razvijene osobe, kao ni osobe sa poremećajima u ponašanju koje bi narušavale funkcionisanje prihvatilišta i prihvatne stanice. U Sigurnoj kući zaposlene su tri stručne radnice koje rade sa ženama, čiji je kapacitet boravak 25 žena, pri čemu je prosečna popunjenost kapaciteta 80%. U toku 2012. godine u kući je boravilo ukupno 106 osoba (50 žena, 56 dece), dok je u narednoj godini taj broj porastao na 115 osoba (53 žene i 62 deteta).¹⁶

Sigurna kuća se finansira iz budžeta Grada Novog Sada, iz koga je za njen rad izdvojeno 8.880.688,93 dinara u 2012. godini i 8.367.226,53 dinara u 2013. godini (iako je na godišnjem nivou boravilo više žena i dece). Plan finansiranja za 2014. godinu iznosi 9.500.000,00 dinara. Druge specijalizovane usluge namenjene ženama sa iskustvom nasilja, koje pružaju ženske nevladine organizacije u Novom Sadu, uglavnom zavise od projektnog finansiranja i donatorskih sredstava, a sporadično i u znatno nižim iznosima njihovi troškovi pokrivaju se iz pokrajinskih i gradskih budžeta. Na primer, u toku 2013. godine Info centar za osobe sa invaliditetom i SOS služba za žene sa invaliditetom izloženim nasilju, pri organizaciji "...IZ KRUGA – VOJVODINA", finansirala je Gradska uprava za dečju i socijalnu zaštitu u iznosu od 900.000,00 dinara¹⁷. S druge strane, SOS ženski centar u posmatranom periodu nije dobio sredstva iz budžeta grada¹⁸.

Intervencije policije

Policajska uprava u Novom Sadu nije dostavila podatke o prijavama/dojavama o slučajevima nasilja u porodici i broju izveštaja o dnevnom događaju u vezi sa nasiljem u porodici jer, kako su naveli, ne raspolažu dokumentima u kojima su sadržane tražene informacije. Imajući to u vidu, nemoguće je utvrditi koliko je slučajeva nasilja u porodici prijavljeno policiji na ovoj teritoriji. Prema njihovim podacima, u posmatranom periodu nije bilo osoba sa invaliditetom oštećenih krivičnim delom nasilje u porodici.

U posmatranom periodu podneto je ukupno 1.005 zahteva za pokretanje postupka za prekršaje u skladu sa Zakonom o javnom redu i miru, koji se odnose na nasilje u porodici (608

¹⁶ Pored javno dostupnih podataka na internet prezentacijama Centra za socijalni rad i Sigurne kuće u Novom Sadu, podaci su dobijeni od Gradske uprave za dečju i socijalnu zaštitu Novi Sad.

¹⁷ Iste godine, usluge ove organizacije su finansirali Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine u iznosu od 150.000,00 dinara i Ministarstvo rada i socijalne politike u iznosu od 270.000,00 dinara. Godinu dana ranije za programske aktivnosti (SOS telefon i besplatna pravna pomoć) sredstva u iznosu od 318.000,00 dinara izdvojilo je Ministarstvo rada i socijalne politike.

¹⁸ Rad ove organizacije je u toku 2013. godine finansirao Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova u iznosu od 150.000,00 dinara.

u 2012. godini i 397 u narednoj godini). PU Novi Sad nije dostavila ni podatke o polu osoba protiv kojih su podnete prekršajne prijave jer ne raspolažu dokumentima u kojima su sadržane tražene informacije.

Policijska uprava je podnela ukupno 557 krivičnih prijava za krivično delo nasilje u porodici. Međutim, ukupan broj krivičnih prijava razvrstan po stavovima krivičnog dela se ne poklapa sa ovim brojem i veći je za 11 prijava. Uzimajući u obzir tu razliku, ovde navodimo samo broj prijava razvrstan po stavovima dela, bez navođenja procentualnog udela: 440 prijava za stav 1, ukupno 54 prijave za stav 2, 60 prijava za stav 3 i 14 prijava za stav 5. Nije bilo prijava po stavu 4, što upućuje na to da su ubistva u porodičnom kontekstu drugačije kvalifikovana. U odnosu na broj izvršilaca krivičnog dela nasilje u porodici, policija je dostavila podatke o 562 (96,07%) učinioca muškog pola i njih 23 (3,93%) ženskog pola.

Postupanje Centra za socijalni rad

Na evidenciji Centra za socijalni rad u Novom Sadu za 2012. godinu bile su 253 porodice u kojima je utvrđeno postojanje nasilja i ukupno 393 žrtve nasilja. Broj žrtava nasilja je porastao na 432 u 2013. godini. Međutim, za tu godinu nije moguće utvrditi broj porodica u kojima je utvrđeno postojanje nasilja jer u obrascu Izveštaja o radu za 2013. godinu tabela sa ovim podacima ne postoji.

Od ukupnog broja evidentiranih žrtava u posmatranom periodu najviše je bilo dece (75,15%), dok je od ukupnog broja žrtava (205) u kategorijama mladi, odrasli i stariji korisnici 92,68% žena. Ukupan broj evidentiranih učinilaca nasilja je 669, od čega je 81,61% učinilaca muškog pola. U odnosu na odnos/srodstvo sa žrtvom nasilja, u toku 2012. godine kao najbrojnije izdvajaju se kategorije otac (48,92%) i drugi član porodice ili krvni srodnik (25,54%), dok su u 2013. godini to otac (50,29%) i bračni/vanbračni partner muškog pola (21,51%)¹⁹.

U pogledu dominantnih vrsta nasilja, procentualno najviše je evidentirano fizičko nasilje (43,88%), a u najmanjem procentu seksualno (3,76%). U posmatranom periodu Centar za socijalni rad u Novom Sadu nije uopšte vodio evidenciju o ekonomskom nasilju, što je nužno ispraviti u narednim izveštajima.

Među postupcima za zaštitu od nasilja u porodici koje CSR može pokrenuti po službenoj dužnosti, pokrenut je samo 1 postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici. Prema evidenciji CSR, u posmatranom periodu izrečena je ukupno 161 mera zaštite od nasilja u porodici (84 u 2012. i 77 u 2013. godini), pri čemu su najviše izricane zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice (36,02%) i u istom postotku (27,95%) zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice i zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti. Izdavanje naloga za iseljenje, odnosno useljenje u porodični stan ili kuću bez obzira na pravo svojine/zakupa nepokretnosti izrečeno je u 6,83%, odnosno 1,24% slučajeva u posmatranom periodu.

U izveštaju Centra za socijalni rad u Novom Sadu navodi se da se deca ne evidentiraju posebno kao svedoci nasilja u porodici već su sva deca (direktne i indirektne žrtve) evidentirana kao žrtve nasilja. Ovakav način evidentiranja žrtava daje pogrešnu sliku o broju

¹⁹ Evidentiranje partnerske relacije (bračni/vanbračni partner) kada je u pitanju odnos nasilnika i žrtve nasilja u porodici počelo je tek 2013. godine.

žrtava, prikrivajući zastupljenost žena žrtava, odnosno zastupljenost nasilnika u ulozi partnera kao učinioca direktnog nasilja. Privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmešteno je ukupno 4 dece žrtava nasilja radi zaštite bezbednosti u posmatranom periodu. Imajući u vidu da se kao razlozi izmeštanja navode „jedan roditelj zlostavlja dete“ i „nešto drugo“, nije moguće utvrditi tačne razloge izmeštanja, odnosno koji od roditelja je nasilan prema detetu/deci.

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Vranju

Na teritoriji Grada Vranja u posmatranom periodu iz gradskog budžeta nije finansirana nijedna specijalizovana usluga namenjena ženama sa iskustvom nasilja. Odluka o pravima iz oblasti socijalne zaštite i socijalne sigurnosti građana koja se finansiraju iz budžeta Grada Vranja²⁰ predviđa jedino *uslugu smeštaja u Prihvatište za žrtve porodičnog nasilja*, ali ni ona nije specifično namenjena ženama žrtvama nasilja.

Prihvatište radi pri Centru za pružanje lokalnih usluga socijalne zaštite u Vranju i, kako je Odlukom definisano, vrši urgentno zbrinjavanje žrtava porodičnog nasilja i obezbeđuje ishranu, zdravstveno-higijenske mere, psihosocijalnu i drugu pomoć, posredovanje u iznalaženju posla, ostvarivanje prava iz socijalne i dečje zaštite (čl. 37). Međutim, još tokom 2012. godine Odbor za ljudska prava u Vranju je ustanovio da ovo nije specijalizovana usluga jer je u okviru jedne zgrade/ustanove organizovana usluga smeštaja za više različitih (prema uzrastu i potrebama) kategorija korisnika: stara lica, deca sa smetnjama u razvoju, žene i deca žrtve porodičnog nasilja. Kako se za sve ove kategorije korisnika primenjivao isti Pravilnik o prijemu i otpustu iz Prihvatišta, evidentno je da usluga smeštaja nije (bila) specijalizovana za žene izložene nasilju što utiče na kvalitet usluge, a posebno se odražava na mogućnosti za osiguranje bezbednosti žena i dece žrtava nasilja. Navodeći da je to u suprotnosti sa minimalnim standardima Saveta Evrope za servise za podršku ženama žrtvama nasilja²¹, koji podrazumevaju specijalizovane oblike pružanja usluga, Odbor je uputio dopise predstavnicima Gradske uprave i relevantnih gradskih službi²² sa predlogom za izradu (novog) pravilnika kojim bi se regulisao prijem, boravak i otpust žena i dece prema kojima je izvršeno nasilje u porodici u ovo Prihvatište. U vezi sa ovim dopisima Odbor nije dobio odgovore.

Prema podacima Centra za razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite²³, u toku 2013. godine „zbrinjavane su žrtve nasilja po utvrđenom protokolu i to od strane policije, centara za socijalni rad ili zdravstvene ustanove, čime je omogućen urgentni prekid nasilja nad licem (uglavnom žene sa decom).“ Navedeni podaci nisu rodno senzitivni, već se zaključuje da je u toku 2013. godine ukupno zbrinuto 90 lica koja su bila u nasilju, i to u okviru Prihvatišta/Prihvatne stanice za decu i omladinu (46 maloletnika) i Prihvatišta/Prihvatne stanice za odrasla i stara lica (44 korisnika).

²⁰ "Sl. glasnik Grada Vranja", br. 39/2013 - prečišćen tekst

²¹ Keli, L., Dubois, L. (2008). *Postavljanje standarda: Studija i predlog za minimum standarda za servise za podršku ženama koje su preživele nasilje*, finalni izveštaj, prevod: Autonomni ženski centar, Beograd.

²² Dopisi su upućeni načelniku Gradske uprave, Sekretarijatu za zdravstvenu, socijalnu, dečju i boračko-invalidsku zaštitu, izbeglice i privremeno raseljena lica i Centru za razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite Vranje.

²³ Dopis je dostavila direktorka Dejana Bogdanović 18. 03. 2014. godine.

Intervencije policije

Policajska uprava u Vranju izvestila o ukupno 897 prijava/dojava o slučajevima nasilja u porodici u 2012. godini i 837 u 2013. godini. Nadležnom tužilaštvu podneta su svega 92 izveštaja u vezi sa nasiljem u porodici u 2012. godini i 82 izveštaja u narednoj godini, što predstavlja samo 10% svih prijava/dojava o nasilju u posmatranom periodu. Za ukupno 1.734 prijave/dojave o nasilju u porodici u posmatranom periodu, PU Vranje podnela je svega 35 prekršajnih prijava u vezi sa nasiljem u porodici, što čini samo 2,02% primljenih prijava/dojava. Podneto je tačno 200 krivičnih prijava za delo nasilje u porodici i to je 11,53% svih prijava/dojava o nasilju.

U odnosu na pol učinioca u podnetim prekršajnim prijavama za dela prekršaja sa elementima nasilja u porodici, u posmatranom periodu od 35 prekršajnih prijava bilo je 35 (100%) izvršilaca muškog pola i 4 (11,43%) ženskog pola. Od ukupno 200 podnetih krivičnih prijava, evidentirano je 198 (99%) učinilaca muškog pola i 10 (5%) ženskog pola. PU u Vranju nije dostavila podatke o oštećenim licima.

Uzimajući u obzir podatke u posmatranom periodu razvrstane prema stavu krivičnog dela nasilje u porodici (200 krivičnih prijava), za stav 1 podneto je 166 (83%) krivičnih prijava, za stav 2 podneta je 21 (10,5%) prijava, za stav 3 12 (6%) prijava i za stav 5 podneta je 1 prijava (0,5%). Imajući u vidu da nije bilo prijava za stav 4, može se pretpostaviti da su ubistva u porodičnom kontekstu drugačije kvalifikovana.

Postupanje Centra za socijalni rad

Centar za socijalni rad u Vranju evidentirao je 221 žrtvu nasilja u porodici u 2012. godini i 194 žrtve nasilja u 2013. godini. U evidencijama CSR Vranje nisu dostupni podaci o broju porodica u kojima je utvrđeno postojanje nasilja. Od ukupno evidentiranih žrtava nasilja u kategorijama mladi, odrasli i stariji bilo je 89,83% žena (159). Evidentirano je ukupno 157 učinilaca nasilja, od čega su svi muškog pola. Posmatrajući odnos/srodstvo sa žrtvom nasilja, u kategoriji bračni/vanbračni partner nije evidentiran nijedan učinilac nasilja, a najveći broj njih su očevi (59,24%), „partner jednog od roditelja“ (26,75%) i sinovi (14,01%). Među dominantne vrste nasilja CSR Vranje je uvrstio samo fizičko nasilje u 2012. godini, a u 2013. godini ubrajano je fizičko nasilje, seksualno nasilje i zanemarivanje.

Posmatrani podaci na godišnjem nivou se značajno razlikuju u pogledu evidentiranog broja postupaka za zaštitu od nasilja u porodici koje je CSR pokrenuo po službenoj dužnosti: u 2012. godini pokrenuto je 55 postupaka, dok su u 2013. godini pokrenuta samo 24, manje od polovine postupaka iz prethodne godine. U prvoj posmatranoj godini najviše je podneto krivičnih prijava (čak 80%), a nije pokrenut nijedan postupak za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici. S druge strane, u 2013. godini trećina pokrenutih postupaka su bili postupci za potpuno lišavanje roditeljskog prava i gotovo još toliko postupaka za zaštitu interesa i prava deteta, dok su svega 4 postupka (16,67%) pokrenuta za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici. U celom periodu nije izrečena nijedna mera zaštite od nasilja u porodici.

CSR je evidentirano ukupno 238 dece svedoka nasilja, a njih 94 je radi zaštite od nasilja izmešteno iz porodice privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja. Razlog izmeštanja dece za 2012. godinu je „jedan roditelj zlostavlja dete“ (100%), dok je u 2013. godini 64,71% dece izmešteno iz istog razloga i za ostalih 35,29% je navedeno „nešto drugo“.

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Užicu

Nijedno pravo, niti usluga socijalne zaštite na teritoriji grada Užica nije specifično namenjena ženama sa iskustvom nasilja²⁴. Iako predviđa uslugu *privremenog smeštaja u Prihvatište za žrtve nasilja u porodici*, Odluka o socijalnoj zaštiti Grada Užica²⁵ nije rodno senzibilna jer ne prepoznaje *žene žrtve nasilja*. U tom smislu, nijedno pravo niti usluga predviđena ovom Odlukom nije specijalizovana za žene izložene nasilju.

Uslugu smeštaja u prihvatilište mogu koristiti lica koja su, po proceni Centra za socijalni rad, izložena nasilju, zlostavljanju ili zanemarivanju u porodici i kojima je neophodno neodložno obezbediti sigurnost i sprečiti dalje nasilje, zlostavljanje ili zanemarivanje (čl. 25 Odluke). Ova usluga podrazumeva smeštaj na određeni vremenski period po proceni Centra za socijalni rad i obuhvata: ishranu i zadovoljavanje ostalih osnovnih potreba korisnika i omogućavanje pristupa korisnika drugim uslugama u zajednici (zdravstvena zaštita, posredovanje kod zapošljavanja, pravna pomoć i sl.). U Odluci se dalje navodi da se pružanje usluga smeštaja u prihvatilište za najviše 5 korisnika ugovorom poverava Službi za decu i porodicu Centra za socijalni rad, a da će se smeštaj većeg broja žrtava obezbediti putem javne nabavke usluge socijalne zaštite. Imajući u vidu veličinu Grada Užica i broj stanovnika, jasno je da navedeni kapaciteti nisu dovoljni, a prema podacima Ženskog centra iz Užica²⁶ do sada nije organizovana nijedna javna nabavka za ovu uslugu. U toku 2012. godine iz gradskog budžeta za ovu uslugu je izdvojeno 1.795.495,00 dinara, u toku 2013. godine taj iznos je uvećan na 2.000.581,46 dinara, dok je plan za 2014. godinu 2.000.000,00 dinara. Međutim, prema podacima do kojih je došao Ženski centar, u toku 2012. godine nije uopšte bilo korisnika ove usluge koji su žrtve nasilja. Pored toga, za 2013. godinu Centar za socijalni rad nije potpisao ugovor o pružanju usluge za žrtve nasilja u porodici i ovu uslugu su koristile druge kategorije korisnika (ukupno 3 lica).

Prethodnih nekoliko godina Ženski centar je podnosio predloge za izmene i dopune Odluke o socijalnoj zaštiti kako bi žene žrtve nasilja bile prepoznate kao korisnice prava i usluga u smislu Odluke²⁷. Poslednje inicijative i akcije zagovaranja su se posebno odnosile na uspostavljanje usluge SOS telefona za žene žrtve nasilja i za izgradnju regionalne sigurne kuće. U tom smislu, zahtevane su izmene Odluke o socijalnoj zaštiti kojom bi se predvidele ove usluge, što je preduslov za planiranje i korišćenje sredstava iz gradskog budžeta za neku uslugu. Rezultat toga je bio to što su u budžetu grada za 2014. godinu planirana sredstva u iznosu od 500.000,00 dinara za početno finansiranje usluge SOS telefona. U međuvremenu je rebalansom budžeta predviđeno prebacivanje sredstava sa pozicije namenjene finansiranju SOS telefona, ali je amandmanom jedne od poslanica taj proces zaustavljen.

Intervencije policije

Policajska uprava u Užicu je izvestila da je ukupan broj prijava o slučajevima nasilja u porodici bio 932 gogađaja, od čega je 113 dela iz Krivičnog zakonika (54 u 2012. i 59 u 2013.

²⁴ Od šefice odseka za izvorne poslove u Odeljenju društvenih delatnosti pri Gradskoj upravi Užice dobijen je odgovor da žene žrtve nasilja imaju sva prava koja imaju i ostali građani iz oblasti socijalne zaštite koje lokalna samouprava pruža ukoliko ispunjavaju kriterijume vezane za ta prava, te da lokalni propisi prepoznaju samohrane roditelje, zaposlene trudnice, porodice sa poremećenim odnosima.

²⁵ "Sl. list grada Užica", br. 19/2011

²⁶ Podaci su prikupljeni od Gradske uprave, iz dokumentacije o izvršenju budžeta grada za 2012. i 2013. godinu, Plana budžeta za 2014. godinu, Službenog lista Grada Užica, Odluke o socijalnoj zaštiti i Izveštaja o radu CSR za 2013. godinu.

²⁷ Svi predlozi od 2012. godine su dostupni na: <http://socijalna-kohezija.womenngo.org.rs/dokumenta>

godini) i 819 prekršaja sa elementima nasilja u porodici po Zakonu o javnom redu i miru. Krivične prijave su podnete protiv 110 lica, od kojih su 104 (95%) bili muškarci, a svega 6 (5%) su žene. U odgovoru PU Užice se navodi da prijavljena lica članove svoje porodice fizički i psihički maltretiraju u dužem vremenskom periodu, koristeći uglavnom fizičku snagu i pretnje da će napasti na život i telo. Dalje se navodi da nasilnici koriste oružje ili oruđe, uključujući nož, kaiš, flašu, palicu, itd.

Razvrstano prema stavovima, za stav 1 podneto je 80 (70,8%) krivičnih prijava, po stavu 2 podneto je 9 (7,96%) prijava i za stav 3 ukupno 15 (13,27%) prijava. PU Užice navodi da su zbog izvršenja ovog krivičnog dela lišena slobode 2 lica, a mera zadržavanja je primenjena prema 4 izvršioca. Od 113 registrovanih krivičnih prijava, za 29 (25,66%) prijava je postupak obustavljen ili je prijava odbačena.

Postupanje Centra za socijalni rad

Prema podacima u izveštaju Centra za socijalni rad u Užicu, u toku 2012. godine evidentirano je 15 porodica u kojima je utvrđeno postojanje nasilja i iznenađujuće mali broj žrtava nasilja, ukupno njih 6. Nejasno je kako je u 15 porodica bilo svega 6 žrtava nasilja, što ukazuje na grešku u tabelarnom prikazu podataka²⁸. U evidenciji za 2013. godinu ne postoji podatak o broju registrovanih porodica, a broj žrtava je 47. Vrlo je indikativno da u toku 2012. godine nije bilo registrovanih žrtava nasilja u kategorijama mladi, odrasli i stariji, već su svih 6 žrtava dečijeg uzrasta. Podaci za 2013. godinu pokazuju da su od ukupnog broja žrtava nasilja u kategoriji mladi, odrasli i stariji (33) sve bile žene. Registrovano je 10 učinilaca nasilja u 2012. godini (6 majki i 4 oca), dok je u 2013. godini evidentirano njih 32, od čega je 75% muškaraca. Među registrovanim učinocima muškog pola, najviše je bračnih/vanbračnih partnera (62,5%) i očeva (25%), dok je među učinocima ženskog pola, najviše njih u kategoriji roditelj (75%) i nema nijedne u kategoriji bračni/vanbračni partner.

U toku 2013. godine Centar za socijalni rad je dostavio 15 nalaza i mišljenja na zahtev suda odnosno tužioca o svrsishodnosti mere zaštite od nasilja u porodici. U krivičnom postupku za zaštitu od nasilja u porodici sudu je dostavljeno ukupno 6 nalaza i mišljenja. Ovi podaci nisu dostupni za 2012. godinu.

Prema dominantnim vrstama nasilja, u 2012. godini je registrovano samo zanemarivanje, dok su u 2013. godini fizičko (48,94%) i psihičko nasilje (38,3%) najzastupljeniji. Centar nije uopšte vodio evidenciju o ekonomskom nasilju u 2012. godini, što je u izveštaju za narednu godinu ispravljeno uvođenjem ove kategorije.

U 2012. godini pokrenuto je 9 postupaka za zaštitu od nasilja u porodici, od čega 3 postupka za potpuno lišavanje roditeljskog prava i 6 postupaka u kategoriji „nešto drugo“. Naredne godine su pokrenuta svega 3 postupka za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici. U celom posmatranom periodu nije izrečena nijedna mera zaštite od nasilja u porodici.

Centar za socijalni rad-organ starateljstva po službenoj dužnosti u toku 2012. godine identifikovao je 2 žrtve nasilja, a 4 prijave su pristigle od članova porodice. Podaci o podnosiocima prijava za 2013. godinu ne poklapaju se sa ukupnim brojem registrovanih žrtava nasilja (47), jer se u ovom delu izveštaja navodi da su prijave podnete za ukupno 23 žrtve.

²⁸ U daljem delu izveštaja svuda se navodi da je ukupan broj evidentiranih žrtava 6.

Iako neprecizni, ovi podaci ukazuju na to da je daleko najveći broj prijava stigao od policije (43,48%), dok organ starateljstva nije identifikovao nijednu žrtvu nasilja po službenoj dužnosti u drugim postupcima.

U posmatranom periodu u CSR nije bilo evidentirane dece svedoka nasilja, a radi zaštite od nasilja privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmešteno je 1 dete iz porodice. Razlozi izmeštanja deteta nisu precizirani već su svrstani u kategoriju "nešto drugo".

Primena politike za zaštitu žena od nasilja u Kruševcu

U Kruševcu ne postoje prava niti usluge u oblasti socijalne zaštite koje su namenjene ženama žrtvama nasilja i koje su finansirane iz budžeta grada. Odlukom o budžetu grada za usluge socijalne zaštite u prethodnom periodu finansirane su usluge i prava iz ove oblasti, ali time *nije obuhvaćeno finansiranje usluga podrške ženama žrtvama nasilja*. U posmatranom periodu iz gradskog budžeta nije finansiran rad nijedne ženske organizacije koja pruža podršku ženama i deci žrtvama nasilja.

Prema podacima dobijenim u Gradskoj upravi²⁹, svake godine Komisija za izbor projekata i procenu uticaja Strategije razvoja socijalne politike grada Kruševca utvrđuje prioritete koji će se finansirati u okviru Strategije. U posmatranom periodu u okviru Strategije razvoja socijalne politike izdvajana su finansijska sredstva za utvrđene prioritete, ali to nije uključilo *3. prioritet – Podrška žrtvama nasilja i smanjenje partnerskog i porodičnog nasilja*. Kako u navedenom periodu nisu raspisivani konkursi iz ovog prioriteta, budžetska sredstva uopšte nisu izdvajana za podršku žrtvama nasilja i zaustavljanje nasilja u porodici i u partnerskoj relaciji.

U odgovoru GU Kruševac je navedeno da je u 2012. godini za realizaciju Strategije razvoja socijalne politike grada Kruševca izdvojeno 8.000.000,00 dinara i to za ostale tekuće dotacije i transfere, tako da nije jasno šta je tačno finansirano ovim sredstvima. Navedeno je da je isti iznos izdvojen i u 2013. godini za realizaciju Strategije: 4.500.000,00 dinara za projekte, 1.500.000,00 dinara za učešće na projektima domaćih i stranih donatora i 2.000.000,00 dinara za učešće u izgradnji Sigurne kuće. Osim podataka o izgradnji Sigurne kuće, ostali podaci su neprecizni tako da ostaje nejasno za šta su izdvojena budžetska sredstva u 2013. godini. Znatno manje sredstava je planirano za realizaciju Strategije razvoja socijalne politike u 2014. godini: 1.000.000,00 za ostale tekuće dotacije i transfere i 2.000.000,00 dinara za učešće u Sigurnoj kući.

Intervencije policije

Policijska uprava u Kruševcu je primila ukupno 162 prijave/dojave o slučajevima nasilja u porodici u 2012. godini i 216 u 2013. godini. Nadležnom tužilaštvu podneto je 45 izveštaja o dnevnom događaju u vezi sa nasiljem u porodici u 2012. godini i 55 izveštaja u 2013. godini, što čini 26,46% u odnosu na sve prijave/dojave o nasilju u posmatranom periodu.

U 2012. godini podnete su svega 3, a u 2013. godini 7 prekršajnih prijava za prekršaje sa elementima nasilja u porodici, u skladu sa Zakonom o javnom redu i miru. Za ceo posmatrani period podnete su 73 krivične prijave za delo nasilje u porodici (37 prijava u 2012. i 36 prijava u 2013. godini), što čini 19,31% svih prijava/dojava o nasilju.

²⁹ Podatke je dostavila Dušica Stanić, ovlašćeno lice za postupanje po zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja.

U odnosu na pol učinioca, sve prekršajne prijave su podnete protiv izvršilaca muškog pola, dok je od ukupno 73 podnete krivične prijave, evidentirano 73 učinilaca muškog pola i 1 ženskog pola.

Razvrstano prema stavu krivičnog dela nasilje u porodici (73 krivične prijave), za stav 1 podnete su 53 (72,6%) krivične prijave, za stav 2 podneto je 12 (16,44%) prijava i za stav 3 je podneto 8 (10,96%) prijava. Imajući u vidu da nije bilo prijava za stavove 4 i 5, može se pretpostaviti da su ubistva u porodičnom kontekstu drugačije kvalifikovana, odnosno da nisu podnošene krivične prijave za kršenje mera zaštite od nasilja u porodici.

Postupanje Centra za socijalni rad

Prema podacima iz izveštaja, broj registrovanih žrtava nasilja u 2013. godini je bio 120, od čega je najveći postotak dece (70,83%). Od ukupno evidentiranih žrtava nasilja u kategorijama mladi, odrasli i stariji, žene čine 91,43%. Centar za socijalni rad je evidentirao ukupno 88 učinilaca nasilja, od čega su 69,32% muškarci. Posmatrajući odnos/srodstvo sa žrtvom nasilja, među učiniocima nasilja muškog pola najviše je očeva (50,82%) i bračnih/vanbračnih partnera (29,51%), dok među ženama ubedljivo dominiraju majke (88,89%), a nema nijedne evidentirane bračne/vanbračne partnerke.

Centar za socijalni rad je dostavio svega 1 nalaz i mišljenje na zahtev suda odnosno tužioca o svrsishodnosti mere zaštite od nasilja u porodici. U krivičnom postupku za zaštitu od nasilja u porodici sudu je dostavljeno ukupno 11 nalaza i mišljenja.

Zabeležene su dominantne vrste nasilje, među kojima su fizičko nasilje (49,17%), zanemarivanje dece (34,17%) i psihičko nasilje (12,5%) najzastupljeniji, dok nije zabeležen nijedan slučaj ekonomskog nasilja.

U Izveštaju se navodi da je CSR pokrenuo 120 postupaka po službenoj dužnosti za zaštitu žrtava od nasilja u porodici. Za najveći broj postupaka (62,5%) nije moguće utvrditi kog su tipa, s obzirom na to da su pod kategorijom „nešto drugo“. Među ostalim kategorijama, najviše je pokrenuto postupaka za zaštitu interesa i prava deteta (19,17%) i postupaka za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici (8,33%). U posmatranom periodu nije izrečena nijedna mera zaštite od nasilja u porodici.

Najveći broj podnosilaca prijava o nasilju u 2013. godini su javne ustanove (35,56%), zatim član porodice (14,44%) i sud (12,22%). Centar za socijalni rad-organ starateljstva po službenoj dužnosti identifikovao je svega 7 žrtava nasilja (7,78%).

U posmatranom periodu u CSR evidentirano je 26 dece svedoka nasilja, a radi zaštite od nasilja privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja izmešteno je 7 dece iz porodice. Navedeni razlozi za izmeštanje dece iz porodice su: „oba roditelja zlostavljaju dete“ (5) i „jedan roditelj zlostavlja dete“ (2). Međutim nije jasno kojim vrstama nasilja su deca izložena, koji roditelj zlostavlja dete u drugoj navedenoj kategoriji, niti da li u posmatranoj partnerskoj relaciji roditelja ima nasilja.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Rezultate analize treba sagledati u odnosu na specifičnosti ispitanog uzorka, koji je obuhvatio samo žene sa iskustvom nasilja koje su se u poslednjih 12 meseci obraćale centru za socijalni rad i policiji, a koje su koristile usluge podrške ženskih organizacija. Jedna od specifičnosti oglada se u tome što su ispitanice imale informacije o postojanju ženske organizacije, na osnovu čega se može zaključiti da su bolje informisane od drugih žena. S druge strane, na osnovu njihovog obraćanja nevladinoj organizaciji može se izvesti zaključak da su manje zadovoljne ili nezadovoljne radom javnih službi, te da imaju dugotrajni ili složeni problem, zbog čega je nužna podrška ženske organizacije.

Procena zadovoljstva žena sa iskustvom nasilja postupanjem policije i centara za socijalni rad pokazala je da je značajan broj onih koje su nezadovoljne njihovim radom i preduzetim intervencijama nakon prijavljivanja nasilja. Iako se prepoznaju pozitivne tendencije u radu ovih službi, ispitanice su izvestile o nizu nedostataka u radu institucija u oblasti zaštite žena od nasilja, pa i o grubom kršenju profesionalnog kodeksa rada. Žene uglavnom nisu u dovoljnoj meri informisane i od nadležnih institucija ne dobijaju adekvatne informacije o dostupnoj pomoći i vrstama podrške. I pored toga što je institucijama dat mandat da zaustave nasilje, i dalje određena grupa profesionalaca insistira na mirenju/posredovanju ili zajedničkom savetovanju žrtve sa učiniocem nasilja. Takvu praksu je nužno izmeniti, posebno imajući u vidu da je prema međunarodnim standardima u ovoj oblasti u situacijama nasilja prema ženama zabranjeno alternativno rešavanje sporova, uključujući medijaciju i pomirenje.

U postojeće evidencije centara za socijalni rad i policije potrebno je uneti neophodne izmene. Nužno je učiniti javno dostupnim statističke podatke iz evidencije policije o prijavama nasilja i intervencijama policije u slučajevima nasilja u porodici, te ujednačiti obim podataka koji se evidentira, imajući u vidu činjenicu da gotovo nijedna policijska uprava nije dostavila sve tražene podatke. Neophodno je ispraviti navedene nedostatke i greške u izveštajima o radu centara za socijalni rad, te omogućiti ukrštanje podataka koji se u njima nalaze. Važno je da izveštaji o radu prikazuju rodno segregirane podatke i da uključe tumačenje određenih trendova i fenomena. Potrebno je izbegavati neprecizne formulacije i podatke u izveštajima, te uvesti pojašnjenje određenih pojmovnih kategorija (npr. "nešto drugo") i tako sprečiti njihovu potencijalnu zloupotrebu.

Zabrinjavajuće je mali broj postupaka i mera za zaštitu od nasilja koje centri za socijalni rad pokreću po službenoj dužnosti u odnosu na broj registrovanih žrtava nasilja. Isto tako u jako malom broju slučajeva centri za socijalni rad identifikuju nasilje po službenoj dužnosti. Praksa izmeštanja dece iz porodice radi zaštite od nasilja (privremenim zaključkom o obezbeđenju smeštaja) predstavlja zabrinjavajući trend u postupanju centara za socijalni rad, posebno imajući u vidu razloge kao što su „jedan roditelj zlostavlja dete“. Centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, trebalo bi da u značajno većoj meri koristi javna ovlašćenja koja su mu data kada je u pitanju zaštita od nasilja u porodici u skladu sa Porodičnim zakonom i Zakonom o socijalnoj zaštiti.

Rezultati analize dostupnih usluga i prava iz oblasti socijalne zaštite za žene sa iskustvom nasilja u gradovima obuhvaćenim istraživanjem pokazali su da se iz budžeta lokalnih samouprava izdvajaju minimalna sredstva za finansiranje prava i usluga namenjenih ženama žrtvama nasilja. Od pružalaca usluga budžetskim sredstvima najčešće se finansiraju sigurne kuće/prihvatišta koja deluju pri centrima za socijalni rad, dok se usluge ženskih nevladinih organizacija uglavnom ne prepoznaju, ne priznaju i ne finansiraju iz lokalnih budžeta. S obzirom na to da smeštaj u sigurnoj kući predstavlja skupu specijalizovanu uslugu, njegovo finansiranje ne bi trebalo da zavisi samo od lokalnog budžeta, već bi se rešenja morala tražiti na nivou okruga i uz participaciju sa nacionalnog nivoa. Opravdanje za ovakav način finansiranja nalazi se i u zahtevu da sigurne kuće budu lako dostupne svim ženama sa iskustvom nasilja, što znači da bi trebalo da budu geografski dobro raspoređene, jer nije moguće da postoje u svakom gradu/opštini. Analizom se došlo i do toga da nijedno od prava na novčanu/finansijsku pomoć nije specifično namenjeno ženama i deci žrtvama nasilja u porodici, već one moraju ispuniti sve kriterijume kao i ostali korisnici. Zato je nužno lokalnim odlukama o pravima i uslugama u socijalnoj zaštiti predvideti specijalizovana prava i usluge za žene sa iskustvom nasilja i budžetski planirati sredstva na lokalnom nivou za njihovo finansiranje.

U zaključnim zapažanjima Komiteta Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije žena za 2013. godinu, Komitet je izrazio zabrinutost u vezi sa stanjem u oblasti zaštite žena od nasilja, navodeći posebne preporuke o čijoj primeni država Srbija treba da ga izvesti u roku od dve godine. Shodno tome neophodno je da država obezbedi da sve žene žrtve nasilja imaju adekvatnu pomoć i nesmetan pristup efikasnoj zaštiti od nasilja; da svi relevantni organi budu svesni važnosti izdavanja naloga za hitnu zaštitu ugroženih žena; da unapredi sistem prikupljanja podataka, što znači da je neophodno da budu razvrstani po vrsti nasilja i prema odnosu između nasilnika i žrtve; te da podržava istraživanje u ovoj oblasti i učini napore da ove informacije i podaci budu dostupni javnosti.

Preporuke za unapređenje institucionalne prakse, normativnog okvira i usluga podrške za žene sa iskustvom nasilja date su i u Posebnom izveštaju Zaštitnika građana o primeni Opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Analizom rada nadležnih organa na republičkom nivou i na nivou jedinica lokalne samouprave, koja je sprovedena tokom 2014. godine, utvrđen je čitav niz propusta i nedostataka u radu postupajućih službenika. Formulirane preporuke se, između ostalog, odnose na potrebu redovnog informisanja zaposlenih u javnim službama, razmenu informacija između službi, odgovarajuće reagovanje na svaku prijavu nasilja, izradu lokalnih sporazuma o međuinstitucionalnoj saradnji, redovnu analizu efekata saradnje, obavezu da se preduzimaju radnje koje su definisane kao službena dužnost, te dostupnost usluga podrške za žrtve nasilja i razvijanje novih usluga.

PRILOZI: ISKUSTVO ŽENA IZLOŽENIH NASILJU SA POSTUPANJEM POLICIJE I CENTRA ZA SOCIJALNI RAD

Tabela br. 3: Iskustvo žena sa postupanjem policije kod poslednje prijave nasilja

Postupanje policije	DA	NE	NR
	%		
Kod poslednje prijave nasilja, policijski službenici su odmah izašli na teren.	67,6	14,7	17,7
Sa policijskim službenikom ste razgovarali neometano i bez straha, u odvojenom prostoru, bez prisustva učinioca nasilja.	50,0	36,8	13,2
Policijski službenici su vas informisali o dostupnim uslugama – pravnoj pomoći, psihološkoj podršci, medicinskoj pomoći, socijalnim uslugama, smeštaju, uslugama ženskih organizacija.	48,5	38,2	13,2
Policijski službenici su vam dali pisanu informaciju (letak) ili adrese ustanova i organizacija koje pružaju podršku i pomoć ženama.	5,9	79,4	14,7
Policijski službenici vam nisu dali nikakve informacije već su vas uputili na drugu službu.	23,5	58,8	17,7
Policijski službenici su vas informisali o merama zaštite i zaštitnim merama, o postupcima i uslovima njihovog izricanja u prekršajnom postupku.	48,5	38,2	13,2
Policijski službenici su vas na primeren i jasan način upoznali sa radnjama koje će policija preduzeti protiv učinioca u daljim postupcima (npr. privođenje, trajanje zadržavanja).	47,1	39,7	13,2
Policijski službenici su vas na primeren i jasan način informisali o vašem položaju i pravima u daljem toku postupka.	41,2	44,1	13,2
Policijski službenici su vam dali informaciju o mogućnosti daljeg kontaktiranja policije u vezi sa vašim slučajem.	17,6	69,1	13,3
Policijski službenici su razgovarali sa vama ljubazno (prijatno, saslušali vas do kraja) i pokazali razumevanje za ono što vam se dogodilo.	63,2	23,5	13,3
Policijski službenici su se ponašali neprofesionalno (opravdavali su učinioca, mirili vas, koristili neprimerene komentare, žalili su se na vaš račun).	19,1	66,2	14,7
Policijski službenici su se ponašali neljubazno (osorno razgovarali sa vama, nisu vas saslušali do kraja).	19,1	67,6	13,3
Policijski službenici su obavestili Centar za socijalni rad o potrebi vašeg zbrinjavanja u sklonište/prihvatište ili vas odvezli do skloništa/prihvatišta.	14,7	69,1	16,2
Policijski službenici su obavestili Službu hitne medicinske pomoći o potrebi vašeg medicinskog zbrinjavanja ili odvezli do Hitne pomoći/Doma zdravlja.	14,7	61,8	23,5
Policijski službenici su vam rekli da će u slučaju prekršajnog postupka kazna najverovatnije biti novčana i prilično visoka.	16,2	66,2	17,6
Policijski službenici su samo usmeno upozorili učinioca nasilja.	51,5	32,4	16,1
Policijski službenici su odveli učinioca nasilja u policijsku stanicu.	23,5	61,8	14,7
Određeno je policijsko zadržavanje učinioca.	17,6	67,6	14,8
Policijski službenici su napisali prekršajnu prijavu protiv učinioca nasilja.	29,4	51,5	19,1
Policijski službenici su napisali prekršajnu prijavu i vama i učiniocu nasilja.	2,9	82,4	14,7
Policijski službenici su vas ubeđivali da se pomirite sa nasilnikom.	13,2	72,1	14,7
Policijski službenici su vas ubeđivali da odustanete od prekršajne ili krivične prijave.	10,3	76,5	2,9

Tabela br. 5: *Iskustvo žena sa postupanjem centra za socijalni rad kod poslednje prijave nasilja*

Postupanje centra za socijalni rad	DA	NE	NR
	%		
Sa službenicima u CSR ste razgovarali neometano i bez straha, bez prisustva učinioca nasilja.	70,6	14,7	14,7
Službenici CSR su izvršili prijavu nasilja Policijskoj stanici, uz vašu saglasnost i vodeći računa o vašoj bezbednosti.	25,0	58,8	16,2
Službenici CSR su vas informisali o ovlašćenjima i postupcima koji stoje na raspolaganju CSR u zaštiti žrtava nasilja u porodici.	55,9	30,9	13,2
Službenici CSR su vas informisali o postupcima policije i pravosudnih organa (krivični, prekršajni i parnični postupak) na zaštiti od nasilja u porodici.	41,2	42,6	16,2
Službenici CSR su vas obavestili o merama zaštite od nasilja u porodici i nadležnostima CSR u ovim postupcima (Porodični zakon).	48,5	35,3	16,2
Službenici CSR su vas informisali o nadležnostima CSR u odnosu na zaštitu dece od nasilja u porodici.	44,1	39,7	16,2
Službenici CSR su vas informisali o dostupnim uslugama (pravnoj pomoći, psihološkoj podršci, medicinskoj pomoći, socijalnim uslugama, smeštaju, uslugama ženskih organizacija).	39,7	44,1	16,2
U CSR je izrađen plan zaštite za vas i vašu decu, u saradnji sa vama i predstavnicima drugih relevantnih službi.	19,1	66,2	14,7
U CSR su vas obavestili kako će pratiti realizaciju plana i o mogućnostima daljeg kontaktiranja u vezi sa vašim slučajem.	23,5	60,3	16,2
Službenici CSR su razgovarali sa vama ljubazno (prijatno, saslušali vas do kraja) i pokazali razumevanje za ono što vam se dogodilo.	63,2	23,5	13,3
Službenici CSR su se ponašali neljubazno (osorno su razgovarali sa vama, nisu vas saslušali do kraja).	20,6	64,7	14,7
Službenici CSR su se ponašali neprofesionalno (opravdavali su učinioca, umanjivali nasilje, koristili neprimerene komentare, šalili su se na vaš račun).	22,4	64,2	13,4
Službenici CSR su insistirali na mirenju/posredovanju ili su vas upućivali na zajedničko savetovanje sa učiniocem nasilja.	20,6	64,7	14,7
U CSR su ignorisali vašu prijavu nasilja ili su vas nagovarali da odustanete od prijave nasilja.	14,7	70,6	14,7
U CSR su preduzimali postupak razvoda i poveravanje deteta kao da niste prijavili nasilje u porodici.	20,6	55,9	23,5
U CSR su pokrenuli postupak lišenja roditeljskih prava (potpunog ili delimičnog) prema nasilniku.	8,8	63,2	28
U CSR su pokrenuli postupak delimičnog lišenja roditeljskih prava prema vama jer niste mogli da zaštitite dete od nasilja vašeg partnera.	4,4	67,6	28
U CSR su pokrenuli postupak za izmeštanje deteta iz porodice radi zaštite njegove bezbednosti, a nisu vam ponudili da dete bude smešteno sa vama.	2,9	72,1	25
Ako ste izašli iz kuće/stana bez deteta, CSR je pokrenuo postupak da vam se omogući da dete bude sa vama.	2,9	58,8	38,3
Ukoliko je utvrđeno nasilje oca prema deci, CSR je odredio model viđanja u kontrolisanim uslovima.	17,6	52,9	29,5
U CSR su insistirali na slobodnom modelu viđanja dece sa ocem, iako je utvrđeno postojanje nasilja od strane oca prema deci.	8,8	60,3	30,9
U CSR su insistirali na viđanju oca sa decom, iako su deca bila u otporu da ga viđaju.	8,8	55,9	35,3

Evropska unija